

1. INTRODUCCIÓ

El meu treball “La concessió del dret a vot de la dona durant la segona república” pretén donar a conèixer el procés pel qual la dona va arribar a aconseguir el dret a vot femení l'1 d'octubre del 1931 amb 161 vots a favor i 121 en contra¹. A partir d'aquest moment la dona passa de no poder decidir res a escala política, fins i tot les decisions que podien influenciar-les, a tenir una veu similar a la dels homes, sempre en el marc polític.

El nou marc legal republicà va canviar la vida de les dones.

El dret al treball remunerat, per exemple, es trobava limitat per les obligacions familiars i domèstiques de les dones, establides en la divisió genèrica del treball; així, durant la República, les dones actives fora de la llar eren una minoria: el 14% del total de les potencialment actives.

Es tractava majoritàriament de dones joves, menors de 30 anys i solteres; el matrimoni seguia sent una barrera pel treball remunerat, tot i la nova legislació. A més, la crisi econòmica dels anys 30 va frenar l' incorporació al món laboral de les dones.

Les treballadores urbanes, en concret les del sector servei, són les més abundants entre les actives(44% del total) i seguides per les de la indústria (32% del total) concentrades en els tabacs, el tèxtil i la confecció. En el sector primari només es comptabilitzava un 24 % de les dones actives, xifra molt inferior a la real, però que de totes maneres indica un descens continuat en la població rural espanyola.

La remuneració de les treballadores era clarament inferior a la dels homes, ja que els contractes de treball no representaven la legislació igualitària. Un estudi recent revela que els salaris de les obreres agrícoles i industrials no superaven el 50 % del cobrat pels seus companys.

Un sector important entre les treballadores eren les mestres. El magisteri, una de les carreres més assequibles per les dones, era una professió molt feminitzada. Tot i que hi havia una divisió ideològica molt forta entre elles, moltes mestres renovadores van col·laborar activament en projectes educatius de la República.

¹ ORTOLÁ, Andrés. *El sufragio femenino*. <http://historiadecalp.net/sufragio.htm> [Consulta : 21 de Juny de 2013]

Encara que la majoria de les dones treballaven dins de la llar sense ser remunerades; només l'impacte de la guerra civil va aconseguir vèncer, parcialment, la ideologia patriarcal i va aconseguir incorporar les dones al treball de la producció de béns i serveis.

A l'Espanya dels anys 30 l'activitat política era considerada una ocupació i un privilegi masculí. Tot i que, per primera vegada de manera significativa, les dones van formar part dels moviments socials.

El moviment obrer, els estudiants i les dones van tenir un major pes en la vida política del país. La presència de les dones en la premsa i en les organitzacions polítiques i sindicals demostra aquesta realitat.

A més, el nombre de dones diputades va anar creixent progressivament: Margarita Nelken, socialista, que havia lluitat per millorar la situació de la dona, tot i que considerava prematur el seu dret a vot, va ser la tercera diputada en el Parlament. En el 1933 van ser escollides diputades altres dones: Francisca Bohigas, Matilde de la Torre, Veneranda García Manzano i María Martínez.

Aquesta va ser la primera ocasió en què van votar les dones; el triomf de la coalició de dretes enfront d'una esquerra desunida i l'abstenció anarquista, va convertir el vot femení en el lleixiu de millor marca per rentar les equivocades decisions baronials, segons deia Clara Campoamor. Però, les eleccions del 1936, amb el triomf del Front Popular, van demostrar que no era cert el pes conservador del vot femení: moltes dones votaven influïdes pels homes de la seva família, més que pel capellà. En aquesta ocasió va ser escollida diputada Dolores Ibárruri, entre altres.²

Donats els punts anteriors, la lluita pel dret a vot va ser tot un procés admirable. No com ara que en un suposat nivell d'igualtat és potser diferent la lluita pels drets. I on la història que passa escrita moltes vegades té una visió influenciada sobretot pel sexe masculí i no donen la importància que es mereix, tal com somiava la Mary Nash del fet que un dia fos possible el reconeixement de totes les dones.

Discurs Mary Nash : *“Nos hace falta disponer de un relato histórico incluyente para el conjunto de las mujeres y cumplir con el desafío del reconocimiento e integración transversal de la historia de las mujeres y del género en la narración global de la historia. En definitiva, un gran desafío que requiere el esfuerzo de historiadoras e historiadores para crear y consolidar un régimen de conocimientos historiográficos incluyentes desde la perspectiva de género. Crear los instrumentos científicos, políticos y culturales para desarrollar un nuevo pacto de género capaz de hacer efectiva la equidad es, sin duda, un gran reto de futuro.”*

² ANDERSON, Bonnie; ZINSSER, Judith. *Historia de las mujeres: una historia propia*. Volum 2. Barcelona : Crítica, 2007. P.634-636

1.1 Motius personals que han motivat l'elecció d'aquest tema:

Els drets femenins són un tema recurrent al llarg de la història, ja que no s'acaben d'equiparar mai als dels homes. Avui en dia, la situació en la qual vivim actualment de crisi agreuja una gran desigualtat entre aquests dos sexes.

Tot i que actualment hi ha plataformes per a la lluita de tot tipus de drets com el 15-M, la PAH (Plataforma d'afectats per la hipoteca), Green Peace, drets d'infants... en aquella època històrica era impossible disposar d'aquests mateixos mitjans (Internet, mòbils, plataformes per fer discursos ni la llibertat democràtica per defensar-los...) que tenim avui en dia per lluitar-hi. En el cas dels drets de les dones quan aquestes no tenien gairebé ni el dret de reivindicar res, ja que eren infravalorades. Per tant el mèrit atribuït a les dones que van lluitar en aquella època és encara més gran.

Tot i que en la teoria els homes i les dones som iguals davant la llei en la pràctica encara queda molt camí per recórrer per a la igualtat de la dona i dels homes, encara que sigui un dret bàsic. La igualtat de gèneres està en permanent perill i hem de lluitar per ella

El que en aquella època es demanava era el reconeixement total dels seus drets com a ciutadanes de l'Estat Espanyol, ja que tenien totes les condicions que requereix la Constitució per a poder votar, menys el sexe.

Molta gent hauria de saber que tots els drets que tenim, i que a vegades menyspreem o no hi donem el valor que tenen, els tenim gràcies a persones que van lluitar per ells i que van haver de patir greus conseqüències per aconseguir-los, encara que avui en dia semblin drets bàsics o obis de qualsevol ciutadà d'un país desenvolupat. Hem de tenir present que darrere cada dret que tenim actualment a la Constitució hi ha hagut una lluita per aconseguir-lo i que encara en queden molts més. En aquest cos, voldria fer sortir a la llum el potser oblidat tema de la lluita de la dona al llarg de la història.

1.2 Hipòtesis de partida

El meu planteig de sortida és que la concessió del dret a vot femení va ser aconseguit durant la Segona República Espanyola per qüestions polítiques (interessos de partit) i no, tal com ha passat a la història, per qüestions ideològiques de partit.

1.3 Objectius del treball

- Endinsar-me i conèixer la societat espanyola de l'època de la Segona República Espanyola per fer-me una idea d'on estava incerta la dona.
- Situar dins d'aquesta societat el paper que tenia la dona en general, tant en l'àmbit familiar com en l'àmbit econòmic, universitari, laboral...
- Conèixer la situació política del moment i la representació política del Congrés de Diputats que va permetre que la dona tingués dret a vot.
- Estudiar el perfil de les dones implicades en la lluita que van ser més públiques.
- Amb les Actes del Congrés de Diputats d'aquell moment (les que parlen del dret a vot femení) i amb tota la informació recopilada anteriorment sobre l'època, els partits polítics... intentar veure si la decisió final dels partits va ser més política que ideològica.

1.4 Procés i metodologia

- Recopilar informació de l'època històrica, és a dir, dels anys d'inici de la II República Espanyola, per a poder conèixer el context històric.
- Aconseguir les Actes del Congrés on es va debatre el tema del dret a vot femení.
- Estudi dels personatges femenins del debat, per veure la seva influència i implicació en aquest.
- Relacionar el coneixement que he adquirit de l'època, dels partits i de la representació política del moment amb les Actes del Congrés de Diputats que hi ha sobre el debat de la concessió al dret a vot femení, per treure'n conclusions.

2. LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA

La caiguda de la monarquia i l'arribada de la República, al 1931, van ser acollits amb entusiasme per unes dones i amb inquietud per unes altres, però les seves conseqüències van ser importants per totes elles.

El canvi polític va plantejar la transformació democràtica de la vida del país. Aquest intent democratitzador obligava al govern republicà-socialista a promulgar una sèrie de lleis que fessin efectiva la igualtat de drets entre homes i dones.

La constitució va ser la primera i suprema norma legal, que va consagrar el principi de la igualtat de l'home i la dona davant la llei. L'article 25 de la Constitució de 1931 declarava que el sexe no podia ser fonament de privilegi jurídic; més endavant, l'article 40 tractava de l'admissió de tots els ciutadans, sense distinció de sexe, en els treballs i els càrrecs públics i l'article 46 senyalava l'obligació de l'Estat de regular el treball de les dones i protegir la maternitat.

Basant-se en l'article 43 de la Constitució, que establia la igualtat de drets de tots dos sexes en el matrimoni, es va crear una llei de divorci de caràcter progressista; aquesta llei va ser aprovada al febrer de 1932.

També a partir de la Constitució es van eliminar les reglamentacions laborals que establien discriminacions genèriques per les dones casades, tot i que encara van subsistir algunes normes en els contractes de treball.³

El dret a vot per les dones, aprovat l'1 d'octubre de 1931, va ser un dels més debatuts pel nou Parlament republicà. Clara Campoamor, escollida diputada pel partit Radical, va ser la millor defensora d'aquest dret a la Cambra:

“ ¡ Las mujeres! ¿Cómo puede decirse que cuando las mujeres den señales de vida por la República se les concederá como premio el derecho a votar? ¿Es que no han luchado las mujeres por la República?...¿ Por qué el hombre, al advenimiento de la República, ha de tener sus derechos y ha de ponerse un lazareto a los de la mujer? ”⁴

Enfront d'ella estaven- Victoria Kent, l'altra diputada, entre altres, com per exemple el Partit Radical - els que plantejaven que el vot femení perjudicaria la República per la suposada tendència conservadora de les dones.

La nova condició de les dones com electores i elegibles va influir decisivament en la seva politització; totes les tendències polítiques van posar les seves mirades en la captació del vot femení i la presència de les dones en les diverses instàncies polítiques es va ampliar notablement.

³ ANDERSON, Bonnie; ZINSSER, Judith, op.cit., Volum 2 .P. 635-636

⁴ UNIVERSITAT POMPEU FABRA. *Las sufragistas*.

<http://www.upf.edu/materials/bib/expo/igualtat/cast/sufragistes.html> [Consulta: 29 de Juny de 2013]

La dècada dels anys trenta del segle XX va ser una època de canvis que se succeïen a una velocitat de vertigen.

Canvis que reconeixien les voluntats de diversos col·lectius de dones i d'homes que exigien transformar les relacions entre la ciutadania i les institucions públiques i també les relacions entre els sexes. En definitiva, volien explorar noves maneres de viure tant en l'àmbit col·lectiu com individual.

A la recerca exploratòria de noves expectatives vitals que el nou marc polític i legislatiu obria, hi va haver una aposta decidida per la cultura, especialment per part de les dones convençudes de la seva capacitat emancipadora.

La Constitució de la República espanyola, aprovada a final de 1931, abolia els privilegis per raó de sexe i, en el seu article 36, reconeixia que dones i homes majors de vint-i-tres anys tenien els mateixos drets electorals. Reconeixement que en cap cas cal entendre com una gràcia, sinó com un dret reivindicat per les dones des de feia dècades.⁵

Article 36: Els ciutadans de tots dos sexes, majors de vint-i-tres anys, tindran els mateixos drets electorals segons determinin les lleis⁶

⁵ ANDERSON, Bonnie; ZINSSER, Judith, op.cit., Volum 2 .P.636

⁶ <http://clio.rediris.es/udidactica/sufragismo2/femespana2.htm>

3. LA DONA EN LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA

3.1 Cicles de vida:

Els vuit anys que transcorren entre 1931 i 1939 són un període massa curt per definir canvis radicals en el comportament de la població; tot i que, sí que es poden definir algunes tendències que es produeixen pels esdeveniments polítics que afectaran el conjunt de la societat espanyola.⁷

Ja que des del 1914 la irrupció de la indústria i el creixement de la població van transformar el paisatge agrest, de ciutat medieval, que mantenien encara moltes ciutats espanyoles a la fi del segle XIX. Els desequilibris d'aquest creixement es van veure reflectits en la divisió de l'espai urbà. Les zones dels eixamples, de plans urbanístics per controlar el creixement caòtic i sense planificar, van concentrar a la burgesia mitjana i dels negocis, comerciants, industrials i professionals acomodats. Als barris perifèrics, al voltant de les fàbriques, s'apinyaven desordenadament les poblacions obreres, alhora que era en aquests mateixos barris i en els vells centres descuidats on emergien la insalubritat i les epidèmies. Perquè a la calor d'aquest creixement urbà van augmentar també l'especulació i els ràpids negocis constructors, que no entenien de justícia social o dels interessos compartits. Amb aquesta explosió urbana, i les seves consegüents desigualtats, germinar també la llavor republicana, anarquista i socialista, sembrada ja en l'últim terç del segle XIX. Va germinar davant del fins aleshores sòlid bloc social dominant, del qual formaven part els hereus dels antics estaments privilegiats, l'aristocràcia i l'Església catòlica, juntament amb l'oligarquia rural i d'industrials bascos i catalans.⁸

D'acord amb el cens de 1931, hi havia a Espanya un total de 12.065.566 dones i 11.498.301 homes. L'explicació a aquest desequilibri es troba en la menor mortalitat femenina en totes les edats, el que implica, tot i l'elevat índex de masculinitat (per cada 100 dones naixien 105 barons), a partir de l'adolescència apareix un clar predomini de dones.

El nombre total de la població s'havia incrementat de forma continuada des de principis de segle, el que va suposar que durant la dècada dels anys 30, la població s'incrementà en 2.304.104 habitants, dels quals 915.476 eren barons i 1.388.628 eren dones.

Aquest increment es produeix tot i que la natalitat descendeix de forma evident al llarg de tot el segle, molt especialment a partir del 1906, concretament en el 1931 la natalitat és del 27,55%.

⁷ GARRIDO, Elisa. [et al.] *Historia de las mujeres en España*. Madrid : Síntesis, DL 1997.P.493-508

⁸ Casanova, Julian. *República y Guerra Civil*. Barcelona : Crítica. P.5 i 6

Les raons de caràcter general les dóna Jordi Nadal quan afirma que a partir del 1914 es produeix a Espanya una segona revolució demogràfica, en la que hi ha un clar descens de la natalitat.⁹

Jordi Nadal Oller (Cassà de la Selva, 1929) :es va doctorar en història per la Universitat de Barcelona el 1957 amb una tesi sobre la immigració francesa a Catalunya durant el segle XVII. Des de 1952 fins a 1967 va ser professor d'història econòmica a la Universitat de Barcelona. Després ho fou, ja com a catedràtic, a les universitats de València (1968-1970) i Autònoma de Barcelona (1970-1981. Des de 1999 imparteix classes a la Universitat Pompeu Fabra.¹⁰

MOVIMENT NATURAL DE LA POBLACIÓ (en %)				
Anys	Nupcialitat	Natalitat	Mortalitat	Creixement vegetatiu
1931	7,44	27,55	17,35	10,20
1932	6,67	28,20	16,35	11,85
1933	6,17	27,81	16,44	11,37
1934	6,03	26,32	16,04	10,28
1935	6,16	25,86	15,72	10,14
1936	5,62	24,85	16,38	8,10

El descens de la natalitat és especialment significatiu durant els anys de la república. Les raons, segons apunta Gloria Núñez, són diverses: la continuïtat en el procés de descens de la natalitat, el procés d'industrialització, urbanització i el descens de la taxa de mortalitat inclinaria a la població femenina a tenir menys fills. A aquestes circumstàncies cal afegir la desfavorable conjuntura econòmica de la dècada.

El descens de la mortalitat masculina al 1931 és del 18,24% i la femenina es situa en el 16,50%. La raó més destacada és la millora de les condicions sanitàries

Paral·lelament al descens de la natalitat, mortalitat i nupcialitat, es produeix en aquests anys l'augment en l'edat del matrimoni, especialment en els barons. Les raons d'aquest augment es deuen a la situació econòmica desfavorable, en les majors expectatives socials dels joves i en les majors oportunitats educatives i de formació.

⁹ GARRIDO, Elisa. [et al.] *Historia de las mujeres en España*. Madrid : Síntesis, DL 1997.P.493-508 (op.cit)

¹⁰ http://www.ub.edu/histeco/esp/jordi_nadal.htm

Un dels temes més rellevants que es van aprovar durant els anys de la II República va ser la llei del divorci. Els arguments en contra provenien dels partits que consideraven el divorci com un atemptat contra la fe. Les dones de la Unió Catòlica argumentaven les desastroses conseqüències que podrien tenir per als fills i per a la família. En canvi els arguments a favor provenien dels sectors progressistes que afirmaven que el divorci era una realitat existent en la majoria dels països europeus i es considerava una institució social que afavoria especialment a les dones.

Després d'intensos debats la llei del divorci(article 43) va ser aprovada el 2 de març de 1932.¹¹

Article 43: La familia está bajo la salvaguardia especial del Estado. El matrimonio se funda en la igualdad de derechos para uno y otro sexo, y podrá disolverse por mutuo disenso o a petición de cualquiera de los cónyuges con alegación en este caso de justa causa¹²

Els ideals reformadors del primer bienni van trobar multitud de dificultats al enfrontar-se amb l'església, que considerava que els valors que havien dominat la societat espanyola durant segles es trobava en perill. Però també des de sectors d'esquerres es criticaven les limitacions de les reformes proposades i es van posar en perill els grans avenços que es van aconseguir durant aquests anys.

A partir del triomf dels partits de dretes al Novembre de 1933 es produeix una tendència clara de “ volta cap a la llar” per part d'aquelles dones que havien defensat amb entusiasme els drets polítics i socials de la ciutadania espanyola. Tant la classe política, com la jerarquia eclesiàstica, com les mateixes revistes femenines, difonien a la població femenina el missatge que tenia com a objectiu fonamental restablir la dona a la seva llar, impulsar la maternitat, reeducar la moral, acceptar la jerarquia social i aconseguir que el pare recobrés el seu rang dins de la família.

La premsa diària i la premsa periòdica fan seva la campanya impulsada per l'església. Allà on s'animava a les dones a evitar les platges i els seus efectes pecadors, es denunciaven costums estrangeres que atempten contra la moral i els costums i es responsabilitza directament a les mares de la moral de la família i recorda la necessitat de tornar a temps anteriors a la II República.

¹¹ GARRIDO, Elisa. [et al.] *Historia de las mujeres en España*. Madrid : Síntesis, DL 1997.P.493-508 (op.cit)

¹² http://es.wikipedia.org/wiki/Ley_espa%C3%B1ola_de_Divorcio_de_1932

3.2 Espais i la vida quotidiana:

Poc coneixem sobre la vida quotidiana de les dones durant la II República, ja que la majoria dels excel·lents treballs que existeixen en aquest període es refereixen fonamentalment a la participació política, però no es mencionen els aspectes que es refereixen a la vida privada de milions de dones que assisteixen unes vegades amb desconfiança i d'altres amb grans expectatives a reformes socials que afectaran la seva família i a la condició social de la dona.

No és possible definir un retrat homogeni de com es desenvolupa la vida quotidiana durant la II República. Els anys 30, són de profundes reformes, però també en els que encara existeixen grans diferències socials.

Enfront d'això, la imatge que es reflecteix en revistes i publicacions femenines és la de les llars que opten per la modernització i el confort. S'elogien els nous projectes urbanístics, es projecten cases que permetien el contacte amb la naturalesa, s'aconsella la utilització de mobles funcionals i còmodes, cuines acollidores...

Apareix a Espanya la imatge del model de la dona de casa més professional que en èpoques anteriors, que utilitza, en la mesura de les seves possibilitats, els nous invents que la tècnica posa a la seva disposició, la nevera elèctrica, el raspall "O Cedar", noves aspiradores, la cuina de gas, la calefacció central.

Paral·lelament s'aconsella a les dones de casa millorar la higiene tant de la llar com a la salut del mateix cos femení. Es difon en tota la premsa consells com la gimnàstica, les cremes pel sol, moda per practicar esports...

L'interès per difondre noves pautes socials de comportament diari es reflecteix no solament en la premsa diària i en la premsa femenina, sinó també entre governants. Es mostra un nou tipus de dona, que vesteix i es comporta acord amb les pautes vigents.

L'Estat s'interessa igualment per regular diversos aspectes de vida privada, així en l'article 43 de la Constitució, l'Estat es compromet a prestar la seva assistència tant a la família com a l'individu. Amb aquestes mesures Espanya se situava a la vanguardia de les democràcies parlamentàries de l'època. Pel que es refereix al sector privat s'aspira a un ideal de justícia, en el que les dones són considerades, per primera vegada en la història del nostre país, com individus. Es reconeix la igualtat de sexes i s'intenta que desapareixi el concepte de jerarquia entre homes i dones.

3.3 Educació

Els primers governs de la república van donar lloc a un intens procés de reforma del sistema educatiu per resoldre els greus problemes estructurals que es duïen a terme des de el segle XIX; entre ells, l'analfabetisme, que en el 1931 es va arribar a trobar en el 40 % de la població. D'altra banda, gairebé la meitat de la població infantil no tenia una escolaritat efectiva.

Entre les mesures que es van posar en marxa es destaca l'elevació dels pressupostos del Ministeri d'Instrucció Pública, la creació de nous centres educatius de diversos nivells, l'increment de les plantilles de professorat, l'establiment de nous plans d'estudi, biblioteques ambulants...

Totes aquestes mesures es van intentar posar en marxa durant el bienni transformador, ja que durant els anys 1933-1935 els pressupostos del Ministeri d'Instrucció Pública van créixer amb més lentitud que durant els dos anys anteriors, el que va suposar una paralització de les mesures iniciades durant els anys del govern republicà-socialista. Amb el triomf del Front Popular es va donar lloc a un esforç per reiniciar l'ambiciós programa de reformes, però amb l'esclat de la guerra civil es va interrompre indefinidament.

Pel que es refereix a l' instrucció femenina, es pot senyalar un lleuger increment de l'alumnat femení respecte del masculí.

POBLACIÓ ESCOLAR I ALUMNAT PER SEXES EN ESCOLES PRIMÀRIES				
Curs escolar	Població escolar		Alumnat 1r	
	Nens	Nenes	Nens	Nenes
1932-33	2.181.533	2.196.245	1.160.458	1.101.682
1933-34	2.290.620	2.234.412	1.218.699	1.178.863
1934-35	2.350.572	2.369.688	1.267.416	1.232.973
1935-36	2.366.596	2.399.719	1.270.766	1.231.556

El curs 1932-1933 el percentatge d'alumnes ascendeix a 50,1% sobre el total i en el curs 1935-1936 ascendeix a 51,3%. No obstant, cal ressaltar que tot i els èxits de la república en la matèria educativa, els percentatges d'escolarització continuen sent encara molt baixos.

Pel que es refereix a l'ensenyança mitjana la presència femenina és molt reduïda, tot i que cal destacar un important increment durant els anys de la II República. El més rellevant és l'increment de l'alumnat femení en els instituts, que en el curs 1930-1931 és del 14% mentre que en el curs 1935-1936 ascendeix al 31%.

Aquestes dades es troben en relació directa amb la presència relativa de les dones en els diferents tipus d'ensenyança mitjana i professional.

Així, mentre l'alumnat femení representa el curs 1930-1931 el 39,4% del total de les dones escolaritzades, en front del 21,1% de les dones que realitzen el batxillerat, pel curs 1932-1933 el percentatge pràcticament s'inverteix, de manera que només el 22,9% del total de l'alumnat femení realitza els seus estudis a les escoles normals, en front d'un 46,7 % que realitza aquest mateix curs els seus estudis de batxillerat, el que permet suposar que es produeix un canvi de mentalitat entre les dones joves que aspiren a realitzar un altre tipus d'estudi posterior al batxillerat.

El percentatge de participació de les dones a les universitats és minoritari, tot i que es produeix un lleuger augment durant els anys de la república. Per exemple en ciències passen del 9,5% al 11,1%. Tot i que continuen les barreres ideològiques sense tenir en compte el potencial de qualificació de les dones per dur a terme oficis o per ensenyar altres matèries com filosofia.

ALUMNAT FEMENÍ EN LES FACULTATS UNIVERSITÀRIES(1929-1936)			
Curs acadèmic	Alumnat femení	Total	% d'alumnes sobre el total
1929-1930	1.744	33.557	5,2
1930-1931	2.246	35.717	6,3
1931-1932	2.026	33.633	6,0
1932-1933	2.047	31.905	6,4
1933-1934	2.124	30.788	6,9
1934-1935	2.980	34.490	8,6
1935-1936	2.588	29.249	8,8

3.4 Treball

Al 1930 hi havia aproximadament sis milions de famílies espanyoles de les quals el 85% eren famílies obreres i camperoles. En cinc milions d'aquestes, les dones realitzaven les tasques de la llar exclusivament. La incorporació de la dona al treball estava plena de dificultats.

D'una banda amb una taxa d'analfabetisme més gran que la dels homes, superior al 50%, el que la feia estar en inferioritat de condicions a l'hora d'aconseguir una feina, i més sense cap tipus d'infraestructura que facilités a les dones amb fills tal incorporació.

No existien escoles infantils on les dones poguessin deixar els nens durant la jornada laboral, i no hi havia suficients places escolars per a tots els nens. La burgesia no feia res per millorar aquesta situació, en la mesura que li interessava mantenir a la dona entre les quatre parets de la llar, portant endavant les tasques imprescindibles per a la reproducció de l'espècie i la reposició de la força de treball obrera. Malgrat totes aquestes dificultats, la població activa femenina va anar augmentant progressivament.

Una de les raons era que segons s'anava desenvolupant el procés d'industrialització i urbanització, les dones joves i solteres emigraven a la ciutat buscant una feina remunerada i una independència econòmica.

A més, l'increment de l'atur obrer en l'agricultura, a causa de les males collites i de l'existència d'enormes latifundis sense conrear, impedia que milers de dones poguessin accedir a un lloc de treball en el camp, on fins i tot els patrons arribaven a prohibir expressament la contractació de dones. El 1930 la població activa femenina era del 24% sobre el total. El 80% d'aquestes dones eren solteres i vídues.

Quan el marit moria la dona es veia obligada a treballar per tirar endavant les seves famílies, perquè no existia cap tipus de pensió de viduïtat. D'altra banda les dones casades es trobaven amb més dificultats: hi havia lleis que dificultaven el seu accés al treball, necessitaven tenir permís del marit per poder treballar, no podien disposar lliurement del seu salari, i si el marit s'oposava al fet que la dona cobrés el salari, el podia cobrar ell directament, i fins i tot si se separaven judicialment el marit seguia tenint el dret a cobrar el salari de la dona. Dos terços de les dones assalariades eren treballadores temporals, o eren al servei domèstic (que no tenia de tot tipus de drets laborals), i l'altre terç restant eren obreres qualificades, fonamentalment en el sector del tèxtil i vestit (82%). Pel que fa a drets laborals la legislació existent en aquest moment concedia pocs drets a les dones per no dir cap.

Algunes dones es van començar a dedicar a la cultura¹³. Durant els anys de la república destaquen dones que compaginen la seva activitat cultural amb la política, que es posicionen a favor o en contra de la política cultural de la II República, com per exemple, Concha Espina, Magda Donato, Mercedes Gaibrois, María Lejarraga...

També cal destacar pintores com Olga Sacharoff o Maruja Mallo, actrius com Rosario Pino, Catalina Bárcena, Margarita Xirgu, cantants com Pastora Imperop, Encarnación López, Raquel Meller, Conchita Piquer...

3.5 Participació política

La dona havia deixat de tenir una actitud passiva i resignada per començar a prendre part activa en la lluita. Al mateix temps que augmentava la seva incorporació al món laboral i a les mobilitzacions, anava augmentant la seva participació en els sindicats i partits obrers.

¹³ GARRIDO, Elisa. [et al.] *Historia de las mujeres en España*. Madrid : Síntesis, DL 1997.P.493-508(op.cit)

Fins al 1930 la seva afiliació estava centrada en els sindicats catòlics, que comptaven amb 35.000 afiliades, però, segons augmentaven les lluites i la radicalització, aquests sindicats no només van deixar de créixer, sinó que van veure baixar significativament la seva militància, tant d'homes com dones, produint al mateix temps un enfortiment del sindicalisme de classe.

Els sindicats obrers comencen a comprendre la necessitat d'incorporar la dona a les seves files i atreure la lluita de classes per aconseguir la transformació de la societat. Al Congrés de la UGT de 1932 es va aprovar abaixar la quota per a la dona com una manera de facilitar la seva afiliació, a causa de la inferioritat dels seus salaris, i també es va aprovar incrementar la propaganda entre les treballadores, que fins aquell moment havia estat més aviat escassa. És en aquest Congrés quan per primera vegada s'inclou en el seu programa la consigna "A igual treball, igual salari".

Aquesta orientació cap a les treballadores va tenir un ràpid efecte: de 18.000 afiliades que tenia la UGT al 1929, va passar a tenir en els primers mesos de 1936 més de 100.000. La CNT va seguir el mateix camí i en 1936 tenia més de 142.000 afiliades. Una de les característiques més importants en aquest procés d'incorporació de la dona a la lluita, és que en tot moment el que va predominar van ser les reivindicacions de classe. No hi va haver cabuda per a cap tipus de reivindicació feminista burgesa. De fet, el país d'Europa on menys ressò van tenir els moviments sufragistes i feministes burgesos va ser a l'Estat espanyol. El PSOE va començar molt aviat a incloure en el seu programa les reivindicacions pròpies de la dona obrera, unint-les a la lluita de la resta dels treballadors com l'única manera d'aconseguir la igualtat, i aquesta al seu torn només es podia aconseguir a través de la transformació socialista de la societat. El 1902 es van crear les Agrupacions Femenines Socialistes, però no com organismes autònoms del partit l'única funció fos reivindicar els problemes de les dones. Eren agrupacions dependents del partit i plantejaven deures bàsics per a les seves afiliades: fer propaganda dels principis i idees socialistes, llegir i propagar la premsa obrera, El Socialista, i participar en tots els actes públics que celebrés la classe treballadora. Tanmateix, al PSOE existien sectors que tenien una enorme confusió respecte a la qüestió de la dona, encara que el seu programa parlamentari publicat al juliol de 1931 sí que incloïa: "La igualtat de drets entre un i altre sexe"; defensava la necessitat de "creació de guarderies "i" la consecució de tots els drets femenins inclòs el dret al treball i això només s'aconseguiria completament amb la implantació de la societat socialista ", (Programa Parlamentari del PSOE, juliol 1931). Pel que fa al dret al vot de la dona existien serioses discrepàncies. Indalecio Prieto i Margarita Nelken, entre d'altres, s'oposaven, perquè pensaven que la dona encara no estava preparada per a tal responsabilitat i concedir seria donar més vots a la reacció. En el moviment anarquista el procés va ser més difícil, ja que hi havia diferents sectors amb postures bastant dispars.

Des d'aquells que defensaven que l'únic paper de la dona era el de donar suport a l'home: "La dona ha d'exercir un paper accessori de suport a l'home militant. La seva missió central és la de cuidar els seus fills i company en el si de la llar i, sobretot, actuar de suport a l'home ". (Terra i Llibertat, Delia,). "La seva missió és animar a l'home i actuar com un àngel tutelar". (La dona i les seves idees, Salvador Majó, Solidaritat Obrera,).

A d'altres, entre els quals destacava Federica Montseny, que lluitaven contra qualsevol concepció feminista i negaven que existís cap problema específic de la dona i per tant no calia prestar massa atenció a aquest tema. També existia un altre sector que sí que defensava incorporar al programa de la CNT les reivindicacions específiques de la dona: defensar el seu dret al treball, al vot...¹⁴

¹⁴ COBO, Juana. *La mujer trabajadora en la II República*
http://revolucionspanola.elmilitante.org/articulos/mh_4.htm

4. PARTITS POLÍTICS

4.1 Partit de govern

Al gener de 1930, Primo de Rivera dimiteix al retirar-li el suport de l'exèrcit i el rei encarrega a Berenguer la formació del govern i la normalització de la situació política alterada per sis anys de dictadura. El 30 de gener es forma el nou. Les esperances posades en aquest govern, per al retorn a la normalitat constitucional, s'enfonsen en els partidaris de la república i fins i tot en els grups monàrquics que van ser marginats per la dictadura. Aquests pretenen una àmplia revisió de la legislació així com la reposició en els seus càrrecs de diputats, regidors i catedràtics cessats per ella.

A fi de tranquil·litzar els ànims, Berenguer afirma que el nou govern vol la pacificació del país i el retorn a la normalitat constitucional, prometent, entre altres coses, la convocatòria d'eleccions generals, al que s'oposen els partits tradicionals. El moviment obrer alliberat després d'anys de repressió incrementa les seves protestes i es produeix un increment dels desordres públics. Els partits republicans s'uneixen per provocar la caiguda de la monarquia i signen a l'agost de 1930 el conegut com a Pacte de Sant Sebastià i al desembre del mateix any un aixecament militar intenta establir la República a Jaca, sent afusellats els seus dirigents, els capitans Galán i García Hernández, després de fracassar en el seu intent.

A la vista de tantes dificultats, Berenguer convoca eleccions generals per al mes de març de 1931, però els representants polítics van contestar que mai participarien en aquests comicis, demanant l'abstenció. Ni tan sols els monàrquics com el comte de Romanones van fer cas d'aquesta proposta: la gran majoria només volia que Berenguer i Alfons XIII abandonessin els seus llocs. Així, Berenguer i el seu govern dimiteixen el 14 de febrer de 1931, la qual cosa provoca que Alfons XIII busqui desesperadament un substitut, rebent les negatives del duc de Maura, el comte de Romanones i del marquès d'Alhucemas, els quals li van aconsellar altres homes que consideraven més adients. Així, el primer consultat va ser José Sánchez Guerra, que, en principi, es va negar. Després ho va intentar amb Melquíades Álvarez, que també es va negar. Tanmateix, Alfons XIII va tenir millor sort en el següent intent amb Sánchez Guerra, després d'acceptar la seva petició d'integrar republicans i socialistes moderats, però aquests es van negar a establir qualsevol tipus de pacte amb la Monarquia, i després d'aquest rebuig, el líder conservador va declinar definitivament l'oferta real. Per tant, finalment, després d'una reunió d'urgència al Ministeri de la Guerra, Berenguer va ser substituït del càrrec de president del govern per l'almirall Aznar, que va presidir un govern de concentració

monàrquica, on el mateix Berenguer seguia exercint com a ministre de la Guerra

El nou govern va establir un camí gradual per la tornada de la "normalitat constitucional" a Espanya: el 12 d'abril se celebrarien eleccions municipals, el 3 de maig serien les eleccions provincials i en el mes de juny se celebrarien les eleccions generals a unes Corts Constituents per redactar una nova Constitució que substituís a la Constitució de 1876.¹⁵

4.2 Partits al Parlament

- **Partido Socialista Obrero Español (PSOE):** Partit Socialista Obrer Espanyol, fundat per Pablo Iglesias en els últims anys del segle XIX, (aleshores) d'ideologia marxista, i d'enorme pes en la vida republicana. El sindicat lligat al PSOE, la Unió General de Treballadors, liderada per Largo Caballero, va ser, juntament amb CNT, el més important de la República. Votació en contra del dret a vot femení
- **Partido Republicano Radical (PRR):** Fundat el 1908 per Alejandro Lerroux, cèlebre per la seva violència dialèctica, tan temperada amb els anys que ja en els començaments de la República era una opció moderada i burgesa. Votació a favor del dret a vot femení.¹⁶
- **Partido Republicano Radical Socialista (PRRS):** fou un partit polític creat a Madrid el 1929 per Marcel·lí Domingo i Sanjuan, Álvaro de Albornoz i Félix Gordón Ordás, com a escissió del Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux, fundat el 1908. La seva ideologia era la més avançada del republicanisme i pot sintetitzar-se com d'un caràcter plenament liberal i democràtic, un rotund anticlericalisme, un clar pacifisme i una posició avançada en matèria social, aliena, nogensmenys, a la tradició marxista... Votació en contra del dret a vot femení.¹⁷
- **Esquerra Republicana de Catalunya (ERC):**, és un partit polític espanyol fundat a Barcelona el 1931 amb presència a Catalunya. El partit va ser fundat per Jaume Aiguader d'ideologia originàriament federalista. Votació en contra del dret a vot femení.¹⁸

¹⁵ http://es.wikipedia.org/wiki/D%C3%A1maso_Berenguer

¹⁶ http://www.errepublika.org/los_partidos_politicos_republica.htm

¹⁷ http://ca.wikipedia.org/wiki/Partit_Republic%C3%A0_Radical_Socialista

¹⁸ http://es.wikipedia.org/wiki/Esquerra_Republicana_de_Catalunya#1931-1936:_la_II_Rep.C3.BABlica

- **Acción Republicana (AR)**: Fundada durant la dictadura de Primo de Rivera per Manuel Azaña com un punt de trobada de les diverses tendències republicanes. Simpatitzar amb ella nombrosos intel·lectuals de la talla d'Unamuno, A. Machado, Gregorio Marañón o Blasco Ibáñez. En 1929 va sofrir una escissió, de la qual apareixeria el Partit Republicà Radical Socialista, de mires més esquerrans, amb Marcel·lí Domingo i Álvaro de Albornoz.
Votació en contra del dret a vot femení.
- **Derecha Liberal Republicana (DLR)**: Partit en el qual es van donar cita alguns elements del caciquisme monàrquic, i advocava per una República molt moderada, apartada de qualsevol intent seriosament renovador. Eren els seus principals dirigents Niceto Alcalá Zamora, antic ministre alfonsí, i Miguel Maura. Després de la seva dissolució, apareixeria el Partit Progressista, també sota el lideratge d'Alcalá Zamora.
Votació a favor del dret a vot femení.¹⁹
- **Partido Republicano Democrático Federal (PRDF)**: Partit polític espanyol de caràcter federalista i republicà creat al 1868 i dirigit principalment per Francesc Pi i Margall²⁰
- **Partido Agrario Español (PAE)**: El Partit Agrari Espanyol va ser fundat al gener de 1934 a Madrid. El Partit Agrari Espanyol va ser una organització política espanyola de dreta i republicana.
Votació a favor del dret a vot femení.²¹
- **Federación Republicana Gallega (FRG)**: L'Organització Republicana Gallega Autònoma (ORGA) fou un partit polític gallec de tendència republicana, galleguista i d'esquerres. Va ser fundat per Santiago Casares Quiroga i Antón Villar El 26 març 1930 va organitzar la Federació Republicana Gallega (mitjançant el denominat Pacte de Lestrove), en la qual es van integrar partits republicans com el Partit Radical i el Partit Republicà Radical Socialista.
Votació en contra del dret a vot femení.²²
- **Agrupación al Servicio de la República (ASR)**: L'Agrupació al Servei de la República va ser un moviment polític espanyol fundat el 10 de febrer de 1931 per un grup d'intel·lectuals liderats per José Ortega i Gasset. Altres membres famosos van ser Gregorio Marañón, Ramón Pérez de Ayala i Felipe Sánchez-Román i Gallifa. El seu programa incloïa la defensa d'un sistema republicà, del qual eren fermes defensors tant políticament com culturalment.
Votació en contra del dret a vot femení.²³

¹⁹ http://www.errepublika.org/los_partidos_politicos_republica.htm (op.cit)

²⁰ <http://guerracivil.sabanet.es/pagina1.htm>

²¹ <http://www.fideus.com/partis%20-%20partido%20agrario.htm>

²² <http://www.fideus.com/partis%20-%20orga.htm>

- **Partido Nacionalista Vasco (PNV)**: És un partit polític creat el 1895 Sabino Arana. La seva ideologia és nacionalista basca i, en el seu origen, d'inspiració cristiana
Votació a favor del dret a vot femení. ²⁴
- **Acción Nacional (AN)**: Partit de dreta fundat per Ángel Herrera Oria a 1931 per l'agrupació de monàrquics, conservadors i catòlics. Quan el govern li va prohibir l'ús del vocable "nacional" en la seva denominació, argumentant la seva reserva per a les empreses de l'Estat, va passar a cridar Acció Popular. En 1933 es va integrar en la CEDA, després del que alguns dels seus membres van crear el partit monàrquic Renovació Espanyola. ²⁵
Votació a favor del dret a vot femení.
- **Partido Galeguista (PG)**: El Partit Galeguista va ser fundat en 1931, quan el 5 i 6 de desembre el Partit Galeguista de Pontevedra convoca una Assemblea Nacionalista amb el propòsit de crear un partit nacionalista. A la convocatòria van 32 grups i germandats, entre els quals destaquen el grup Autonomista Galego de Vigo, Labor Galeguista i el Partit Nazonalista Republican d'Ourense. ²⁶
- **Unió Socialista de Catalunya (USC)**: Es fundà a Barcelona el 8 de juliol de 1923, sota l'impuls de Manuel Serra i Moret i de Rafael Campalans i Puig, militants de la Federació Catalana del PSOE, en un intent de vertebrar el socialisme amb el nacionalisme català. ²⁷
- **Comunió Tradicionalista (CT)**: Comunió Tradicionalista és el nom que adopta el carlisme en 1931 quan es fusiona amb el Partit Catòlic Nacional (integrista) i el Partit Catòlic Tradicionalista (tradicionalista), encara que assumint la continuïtat inalterable del legitimisme monàrquic sorgit en 1833. ²⁸
Votació a favor del dret a vot femení.
- **Partido Republicano Liberal Demócrata (PRLD)**: Es fundà al 1930 liderada per Melquíades Álvarez. Agrupava antics monàrquics i independents que s'havien allunyat de la monarquia amb motiu de la dictadura, com Alcalá-Zamora i Miguel Maura, defensaven la instauració d'una república molt moderada, susceptible d'identificar amb les àmplies classes mitjanes conservadores. ²⁹

²³ <http://www.nucleosoa.org/Nosotros/DocsHistoria/Intelectuales.htm>

²⁴ DE LA GRANJA, José Luis; *Nacionalismo y II República en el País Vasco*. Madrid: Siglo XXI de España, 2008. P.37

²⁵ http://es.metapedia.org/wiki/Partidos_pol%C3%ADticos_de_la_Segunda_Rep%C3%ABlica_Espa%C3%BA1ola

²⁶ <http://www.politicaxxi.net/t25855-partido-galeguista-pg>

²⁷ <http://www.veuobrera.org/00fine-x/usc.htm>

²⁸ http://es.wikipedia.org/wiki/Comuni%C3%B3n_Tradicionalista

²⁹ <http://losrepublicanos.wordpress.com/2010/02/26/partidos-republicanos-durante-la-ii-republica/>

- **Lliga Regionalista:** El 1901 neix la Lliga Regionalista amb Francesc Cambó amb principal dirigent i Prat de la Riba com a ideòleg. És un partit conservador, catòlic i burgès amb dos objectius principals:
 - Autonomia política per Catalunya dins d'Espanya. La Lliga neix allunyada de qualsevol independentisme.
 - Defensa dels interessos econòmics dels industrials catalans. Defensa d'una política comercial proteccionista.³⁰Votació a favor del dret a vot femení.
- **Partit Catalanista Republicà (PCR):** Va ser un partit polític català d'ideologia nacionalista i republicana, creat al març de 1931 en fusionar Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya.³¹
- **Partido Republicano de Centro:** És el nom que va adoptar el Partit Liberal a les illes Balears a partir del 19 de maig de 1931, després de la proclamació de la Segona República. La formació va seguir estant controlada pel financer Joan March.³²
- **Partido Radical Socialista Revolucionario (PRSR):** Fundat al 1931 i liderat per José Antonio Balbontín.³³

³⁰ <http://www.historiasiglo20.org/HE/11a-3.htm>

³¹ http://es.wikipedia.org/wiki/Partit_Catalanista_Republic%C3%A0

³² http://es.wikipedia.org/wiki/Partido_Republicano_de_Centro

³³ <http://guerracivil.sabanet.es/pagina1.htm> (op.cit)

5. RECORREGUT PARLAMENT

Després de la proclamació de la Segona República el 14 d'abril de 1931, el Govern provisional presidit per Niceto Alcalá Zamora Convoca eleccions per al 28 de juny i el 5 de juliol.³⁴

Discurs del president del Govern Provisional (Veure annex 1)

En aquells dies les dones van poder ser elegides, però no electores i ho van ser Victòria Kent (Radical Socialista), Clara Campoamor (Radical) i mesos més tard Margarita Nelken (Socialista).

En els programes electorals de tots els partits republicans es defensava la igualtat de drets entre els sexes, però la por a què el vot femení no els fos favorable va fer que el suport per a aquest dret fos perdent partidaris a la Cambra. Quan s'aproximava el debat van començar a córrer rumors a la Cambra: la "concessió del vot a la dona s' hauria de posposar pel bé de la República".

Els debats sobre el sufragi femení van tenir lloc els dies 30 de setembre i 1 d'octubre.

El dia 30 es van presentar dues esmenes: en la primera el Sr. Ayuso, amb raons de poc pes va proposar el vot únicament per a les dones majors de 45 anys. La segona, defensada per Guerra del Riu, company polític de Campoamor, proposava incloure la proposta del sufragi femení dins de la Llei Electoral, i no en el text constitucional.

Campoamor rebutja amb arguments naturalistes i apel·lant a la coherència:

"Els sexes són iguals, ho són per naturalesa, per dret, per intel·lecte" i, "a més, ho són perquè ahir ho bau declarar". Va demanar votació nominal.

Després de diverses intervencions, l'esmena de Guerra del Riu va ser sotmesa a votació i rebutjada per 153 vots en contra i 93 a favor.³⁵

1. Després de la proclamació, la gent va al carrer, a Madrid, per celebrar l'esdeveniment.

³⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=M5k6yN1Gha0>

³⁵ <http://www.youtube.com/watch?v=M5k6yN1Gha0> (op.cit)

Malgrat els esforços de les primeres sufragistes espanyoles, la concessió del vot femení al nostre país no pot ser atribuïda a la pressió dels grups feministes o sufragistes. Si bé la mobilització sufragista havia arribat per primera vegada cert ressò social, el sufragi femení va ser atorgat en el marc de les reformes introduïdes en la legislació de la Segona República espanyola (1931-1936). La coherència política dels polítics que es proclamaven democràtics va obligar a una revisió de les lleis discriminatòries i a la concessió del sufragi femení.

Era opinió general, tant en els partits d'esquerra com de dreta, que la majoria de les dones, fortament influenciades per l'Església catòlica, eren profundament conservadores. La seva participació electoral esdevindria inevitablement en un enfortiment de les forces de dreta.

Aquest plantejament va fer que importants feministes com la socialista Margarita Nelken (1898-1968) i la radical-socialista Victòria Kent (1897-1987), que havien estat elegides diputades a les Corts Constituents de 1931, rebutgessin la concessió del sufragi femení. En la seva opinió, les dones encara no estaven preparades per assumir el dret de vot, i el seu exercici sempre seria en benefici de les forces més conservadores i, per conseqüència, més partidàries de mantenir la dona en la seva tradicional situació de subordinació.

Clara Campoamor (1888-1972), també diputada i membre del Partit Radical, va assumir una apassionada defensa del dret de sufragi femení. Va argumentar en les Corts Constituents que els drets de l'individu exigien un tractament legal igualitari per a homes i dones i que, per això, els principis democràtics havien de garantir la redacció d'una Constitució republicana basada en la igualtat i en l'eliminació de qualsevol discriminació de sexe.

Al final van triomfar les tesis sufragistes per 161 vots a favor i 121 en contra. En els vots favorables es van barrejar diputats de gairebé tots els partits. Van votar sí els socialistes, amb alguna excepció, per coherència amb els seus plantejaments ideològics, alguns petits grups republicans, i els partits de dreta. Aquests no ho van fer per convenciment ideològic, sinó portats per la idea, que posteriorment es va demostrar errònia, que el vot femení seria massivament conservador.

La Constitució de 1931 va suposar un enorme avanç en la lluita pels drets de la dona.

Article 23

"No podran ser fonament de privilegi jurídic: la naturalesa, la filiació, el sexe, la classe social, la riquesa, les idees polítiques, ni les creences religioses."

Article 36

*"Els ciutadans de tots dos sexes, majors de vint-i- tres anys, tindran els mateixos drets electorals segons determinin les lleis."*³⁶

(L'article 36 va ser aprovat amb 166 vots a favor (PSOE, amb excepcions com Indalecio Prieto i el suport dels diputats conservadors) i 122 en contra (Acció Republicana, Partit Radical i Partit Radical Socialista), el 40% dels diputats restants o es van abstenir o no van participar en la votació. Les dones van poder votar per primera vegada en les eleccions de novembre de 1933).³⁷

La Constitució republicana no només va concedir el sufragi a les dones sinó que tot el relacionat amb la família va ser legislat des d'una perspectiva de llibertat i igualtat: matrimoni basat en la igualtat dels cònjuges, dret al divorci, obligacions dels pares amb els fills. ..

La llei del divorci (1932) va suposar una altra fita en la consecució dels drets de la dona.

El règim republicà estava posant a Espanya en el terreny legal a l'altura dels països més evolucionats pel que fa a la igualtat entre els homes i les dones. No obstant això, en aquest aspecte com en tants altres, la guerra civil i la dictadura de Franco van eliminar tots els avenços que s'havien aconseguit, retornant a la dona a una situació de dominació en el marc d'una Espanya franquista impregnada de valors tradicionals i reaccionaris.³⁸

³⁶ <http://clio.rediris.es/udidactica/sufragismo2/femespana2.htm> (op.cit)

³⁷ <http://socialesparaeso.wordpress.com/2011/03/08/el-voto-femenino/>

³⁸ <http://clio.rediris.es/udidactica/sufragismo2/femespana2.htm> (op.cit)

6. LES DONES

Durant el període de la Segona República hi ha hagut moltes dones on gràcies a les quals s'han aconseguit grans avenços per a la igualtat dels dos sexes, però m'agradaria destacar la Clara Campoamor i la Victoria Kent per la seva participació al parlament i a Margarita Nelken coneguda per la seva decidida actuació política durant la Segona República.

6.1 Clara Campoamor³⁹ (Madrid, 1888- Lausana, 1972)

Política espanyola, pionera de la militància feminista. Procedent d'una família modesta, va estudiar la carrera de Dret al mateix temps que treballava, i es va llicenciar a la Universitat de Madrid el 1924. Al mateix temps que exercia la seva activitat com a advocada, les seves inquietuds polítiques el van portar a aproximar-se als socialistes i va fundar una Associació Femenina Universitària.

Amb l'arribada de la Segona República (1931), va obtenir un escó de diputada per Madrid en les llistes del Partit Radical. Va formar part de la Comissió constitucional, destacant en la discussió que va conduir a aprovar l'article 36, que reconeixia per primera vegada el dret de vot a les dones.

Els governs de la República li van confiar altres càrrecs de responsabilitat, com la vicepresidència de la Comissió de Treball, la direcció general de Beneficència, la participació en la comissió que va preparar la reforma del Codi Civil o la presència a la delegació espanyola davant la Societat de Nacions. També va fundar una organització anomenada Unió Republicana Femenina.

No va aconseguir renovar la seva acta de diputada en les eleccions de 1933. I va abandonar Espanya el 1938, davant la imminent victòria de l'alçament dels militars reaccionaris, el subsegüent règim de Franco no li va permetre tornar al país, de manera que va romandre exiliada, primer a Argentina, i, des de 1955 fins a la seva mort, a Suïssa.⁴⁰

Amb la transició política, es van fer homenatges i reconeixements de Clara Campoamor, principal defensora del vot femení. La Secretaria del PSOE, tot i que es va oposar al vot femení, va crear el Premi Clara Campoamor, que es dona a persones que hagin destacat a favor de la igualtat i els drets de les dones.⁴¹

³⁹ <http://e-mujeres.net/noticias/clara-campoamor-biografia>

⁴⁰ http://www.biografiasyvidas.com/biografia/c/campoamor_clara.htm

⁴¹ <http://mujeresquehacenlahistoria.blogspot.com.es/2009/07/siglo-xix-clara-campoamor.html>

6.2 Victoria Kent (Màlaga, 1898 - Nova York, 1987)

Política espanyola. En una època en què les dones amb prou feines tenien intervenció en la vida pública espanyola, Victoria va començar a trencar les barreres estudiant dret a la Universitat de Madrid.

Després de proclamar-se la Segona República (1931) es va presentar a les eleccions pel Partit Radical Socialista i va obtenir un escó de diputada a les Corts constituents.

Paral·lelament, Victoria Kent es va oposar a la concessió del dret de vot a les dones, ja que creia que l'emprarien en un sentit conservador, i va sostenir una polèmica al respecte amb una altra representant feminista en les Corts republicanes, Clara Campoamor.

Durant la Guerra Civil (1936-39) va ser enviada a París com a secretària de l'ambaixada espanyola (1937). Allà es va quedar quan les forces de Franco van derrotar a la República i van instaurar una dictadura a Espanya. Poc després es va veure sorpresa per l'esclat de la Segona Guerra Mundial (1939-1945) i la invasió alemanya de França, que la va obligar a amagar-se.

Va romandre la resta de la seva vida exiliada a Mèxic i Estats Units, on va dirigir la revista dels exiliats espanyols, *Ibèrica*.⁴²

⁴² <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/k/kent.htm>

6.3 Margarita Nelken (Madrid, 1898-Mèxic, 1968)

Esriptora i política espanyola, va ser una de les representants del moviment feminista a Espanya durant la dècada de 1930 coneguda per la seva decidida actuació política durant la Segona República i la Guerra Civil.⁴³

Va rebre una acurada educació que es va traduir en primerenques inclinacions cap a la pintura, les lletres i la música que aviat va abandonar per dedicar-se a l'activisme polític i social.

Va mostrar interès per assumptes dels grups socials menys afavorits. El seu compromís amb la defensa i promoció de la dona va donar lloc a nombrosos articles sobre el tema. A més, posseïa una cultura excepcional entre les dones espanyoles de la seva època.

El compromís sociopolític que donava sentit a la seva vida va portar a Margarita Nelken a formalitzar la seva militància al PSOE.

Les eleccions de 1933, primeres en què van votar les dones, van donar el triomf a les dretes. També distingia entre dos tipus de dona, les que compartien les seves idees, i "les femelles dels senyorets ...".

Per això, i sobretot per aquest últim tipus de dona, tant Nelken com Victòria Kent sostenien que, la manca de maduresa i de responsabilitat social de la dona espanyola, podia posar en perill l'estabilitat de la República, ja que un percentatge molt elevat, abans de votar, ho consultaria amb el seu confessor.

Exiliada després de la Guerra, va viure a França, a Rússia i, finalment, a Mèxic, on va reprendre la seva passió per la pintura i la literatura i conrear les dues matèries fins a la seva mort (1968).⁴⁴

Va ser sens dubte la més controvertida militant i diputada socialista i feminista espanyola durant la Segona República; comunista des de la guerra civil fins a la seva mort a l'exili.⁴⁵

⁴³ <http://www.alipso.com/biografias/m/vida-de-margarita-nelken/>

⁴⁴ http://www.plusemas.com/nostalgia/biografias/margarita_nelken/

⁴⁵ <http://biografiaslaciudaddelasdiosas.blogspot.com.es/2010/04/margarita-nelken-prisionera-del-olvido.html>

7. PROCÉS DE L'ATORGAMENT DEL DRET A VOT FEMENÍ

7.1 Introducció

L'any 1931, a Espanya es proclama la Segona República. En aquest context, les dones són elegibles però no poden votar. Clara Campoamor i Victoria Kent són les primeres dones diputades que trepitgen les corts i es plantegen molt fermament lluitar pels drets de la dona. Clara Campoamor sap que això passa per una primera i gran conquesta: el vot femení. A partir d'aquest moment, la seva lluita i la de totes les dones no és gens fàcil. Molt aviat va trobar el seu primer obstacle: els seus propis companys de partit, republicans, d'esquerres temen que les dones votin influenciades per l'església i, per això, a la dreta. Aquest argument es generalitza i fa que Clara Campoamor es vagi quedant sola en el parlament en la seva defensa del sufragi universal. Després d'una lluita constant i de múltiples traïcions, l'1 de desembre del 1931, Clara Campoamor aconsegueix el seu objectiu: el vot per la dona.⁴⁶

5. Una multitud celebra a la plaça de Cibeles, de Madrid, la proclamació de la República, després de saber els resultats de les eleccions municipals celebrades el dia 12, majoritàriament favorables als republicans.

⁴⁶ <http://www.rtve.es/alacarta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/>

7.2 Història

La Segona República Espanyola comença amb el discurs del rei(Veure annex 2)

Segons Miguel Maura " la Monarquia s'havia suïcidat " i per això ell , fill d'Antonio Maura , antic líder dels conservadors monàrquics havia decidit incorporar-se a la República gairebé un any abans de la seva proclamació , tal com va anunciar en una conferència a l'Ateneu de Sant Sebastià el 20 de febrer de 1930. A Maura li van acompanyar altres il·lustres monàrquics , que van percebre que era millor defensar dins de la República els principis conservadors legítims abans de deixar el camp lliure als partits d'esquerra i a les organitzacions obreres .

El 1930 va ser un any d'abandonaments sonats, de distanciaments de polítics fins llavors fidels a la corona. José Sánchez Guerra, antic cap del Partit Conservador, va donar aquest pas també al febrer, uns dies després de Miguel Maura, Niceto Alcalá Zamora , exministre liberal amb Alfons XII , ho va fer a l'abril. En poc més d'un any , el període que va córrer des de la caiguda del dictador Miguel Primo de Rivera a la sortida del rei, l'hostilitat enfront de la monarquia es va estendre com un huracà per mítings i manifestacions per tot Espanya .

Aquesta caiguda de la dictadura va provocar , en efecte, un sobtat procés de politització i un augment del republicanisme, que fins aquell moment s'havia mantingut feble , incapaç de trencar els controls del caciquisme i ineficaç per planejar veritables alternatives .

Diversos sectors republicans s'havien integrat en una Aliança Republicana ja en 1926, orientada pel vell Partit Radical d'Alejandro Lerroux i per un nou grup, Acció Republicana, dirigit per Manuel Azaña que havia trencat amb els reformistes de Melquíades Álvarez a 1923 . La zona més a l'esquerra d'aquest nou republicanisme la va ocupar el Partit Radical Socialista, fundat a finals de 1929 per Marcel·lí Domingo i Álvaro de Albornoz distants de l'Aliança Republicana. La més conservadora va ser coberta per la Dreta Liberal Republicana, fundada el juliol de 1930 per Niceto Alcalá Zamora i Miguel Maura .

6. Manuel Azaña, líder del Partit d'Acció Republicana, durant el míting del 18 setembre 1930 celebrat a la plaça de Las Ventas, a Madrid

El vell republicanisme, de tertúlies i fragmentat en petits grups, va passar a ser en pocs mesos un moviment de diversos partits polítics, amb dirigents coneguts i noves bases socials. Allà hi havia des de conservadors i catòlics, com Miguel Maura i Alcalà Zamora, fins enèrgics defensors de l'anticlericalisme, com Álvaro d'Álvarez, passant per nacionalistes d'Esquerra Republicana de Catalunya, com Francesc Macià i Lluís Companys, o de l'organització Republicana Gallega Autònoma encapçalada per Santiago Casares Quiroga. Tots junts, malgrat aquestes notables diferències ideològiques i de principis, van formar una àmplia coalició republicana plasmada el 17 d'agost de 1930 a Sant Sebastià.⁴⁷

Discurs de Francesc Macià sobre el pacte de Sant Sebastià(12-6-1931): (veure annex 3)

De l'anomenat pacte de Sant Sebastià va sorgir el comitè revolucionari que va segellar el compromís de canalitzar les reivindicacions autonòmiques dels catalans, de preparar la insurrecció contra la Monarquia i de portar la República. A la reunió de Sant Sebastià va assistir el socialista Indalecio Prieto (a títol personal) sense poder representar a ningú, atès que el que predominava en aquests moments tant en el Partit Socialista Obrer Espanyol com a la Unió General de Treballadors era una completa desconfiança sobre qualsevol possibilitat d'emprendre accions conjuntes amb els republicans.

Tots els discursos de polítics o intel·lectuals, manifestacions i grans mítings republicans, com el que va tenir lloc a la plaça de toros de Madrid el 29 de setembre, amb Azaña, Alcalá Zamora i Lerroux com a oradors principals, van donar com a resultat, segons va constatar després Miguel Maura, " un balanç tràgic pel rei" : polítics de relleu i ex ministres abandonaven el camp de la legalitat monàrquica, uns per passar francament al camp republicà i altres a postular la convocatòria d'unes Corts sense el rei, perquè ells decidissin.

Abans que unes futures corts poguessin resoldre un assumpte tan transcendental, la conjunció d republicans i socialistes va posar en marxa la via insurreccional, que tanta història i tradició tenia en la societat espanyola contemporània. El pla era una insurrecció militar, organitzada per un comitè revolucionari i recolzada en els carrers per una vaga general de les organitzacions obreres. Al pla es van sumar fins i tot alguns anarcosindicalistes que portaven ja diversos anys en contacte amb sectors militars radicals, i la direcció més moderada de la CNT, que va comprometre el seu suport a la insurrecció amb una vaga pacífica. Però va acabar fracassant a Jaca, a la província de Huesca, el 12 de desembre de 1930.

⁴⁷ Casanova, Julian. *República y Guerra Civil*. Barcelona : Crítica.

El capità Fermín Galán, nascut a Cadis al 1899, va arribar a la ciutat pirenaica al començament del mes de juny, quatre mesos després d'haver sortit de la presó militar de Montjuïc, amnistiada, on va complir condemna per participar activament en la conspiració militar que havia tractat de fer caure a Primo de Rivera al 1926.

Tenia els lligams establerts amb anarquistes catalans, que l'havien anat a visitar a la presó, i a Jaca va entrar en contacte amb altres militars disposats a participar en una insurrecció contra la Monarquia, sobretot amb el capità Ángel García Hernández, un alabès nascut al 1900.

Des d'allà va estendre les seves xarxes de contacte amb sindicalistes de Saragossa, amb Ramón Acín, anarquista, pintor i escultor, i va viatjar a Madrid a entrevistar-se amb el comitè revolucionari, una trobada que en va deixar constància Marcelino Domingo. Si creiem al dirigent radical-socialista, Galán volia participar si el moviment es realitzava ràpidament. Lerroux i ell van tractar de convèncer a Galán que sense una disciplina absoluta de tots els elements de la revolució, aquesta, amb possibilitats i exigències com mai, es frustraria novament. Però Galán no va esperar al 15 de desembre, la data que segons la majoria de les fonts havia fixat el comitè revolucionari per a la insurrecció. A les 5 del matí del 12 de desembre de 1930, un grup de militars van revoltar la tropa de Jaca, van detenir el govern militar, als seus ajudants i van ocupar els telèfons, correus i l'estació de ferrocarril. A les onze van proclamar la República a l'ajuntament en nom del Govern Provisional Revolucionari. Des de Jaca van organitzar dues columnes en direcció a Huesca. Els comandaments de la V Regió Militar amb seu a Saragossa, van avortar la insurrecció.

Tampoc la insurrecció prevista, la del 15 de desembre, va tenir èxit, malgrat que al general Gonzalo Queipo de Llano i el comandant Ramón Franco van aconseguir prendre per unes hores l'aeròdrom de Quatre Vents, des d'on van fugir a Portugal en comprovar que les tropes lleials al Govern de Berenguer s'aproximaven i ningú declarava la vaga general a Madrid. Mentre tot això passava, detenen el germà de Clara Campoamor junt amb un grup de sublevats a San Sebastian i aquesta decideix ser la seva advocada. Però no és l'únic que està empresonat, ja que també es troben Alcalá Zamora i alguns del comitè, aquests seran jutjats amb tribunals civils i no militars com és el cas del seu germà i el del grup de sublevats, per aquests demanen penes de mort o cadena perpetua.

Tot i que Alcalá Zamora està amagat i Prieto aconsegueix fugir a França. Les forces s'expandeixen per Salamanca, Puerto Llano i Barcelona, la República està a punt d'arribar.

En Tolouse (França) Clara Campoamor visita a Prieto per poder ajudar al seu germà, ja que els membres del comitè de Madrid estan a punt de sortir en llibertat condicional, m'entres en San Sebastian s'enfronten a penes duríssimes i per tant, aquesta revolució l'estan pagant més els pobres que els rics, tot i que tots dues lluites pel canvi de règim.

No seria una insurrecció la que finalment portaria la República ni tampoc el retorn a la normalitat constitucional que proposava el govern del general Dámaso Berenguer donava fruits concrets. Primer va proposar celebrar eleccions a la tardor, convençut de què els avenços republicans en les ciutats quedarien contrarestats pel pes conservador i per la manipulació del vot en el món rural . Després del fracàs de la revolta a Jaca, es va anunciar que seria l'1 de març , amb el rebuig absolut dels constitucionalistes de Sánchez Guerra, els republicans i els socialistes , que no volien saber res del retorn a la Constitució de 1876 i reclamaven eleccions a les Corts Constituents . Berenguer va dimitir el 13 de febrer de 1931. Alfons XIII, després d'intentar convèncer sense èxit al liberal Santiago Alba , exiliat a París per les seves desavinences amb la dictadura , va encarregar formar govern a Sánchez Guerra, que va anar a la presó Model a entrevistar-se amb els membres del comitè revolucionari per demanar-los una participació en el nou gabinet. Nosaltres amb la monarquia res hem de fer ni que dir , li va respondre Miguel Maura .

Trencades totes les possibilitats d'obertura , va presidir finalment el govern , el 17 de febrer, l'almirall Juan Bautista Aznar , un altre govern fidel a la Monarquia . Només va tenir temps de convocar eleccions municipals per al 12 d'abril (les provincials i generals s'haurien de celebrar al maig i juny) perquè dos mesos després no existia aquest govern ni la Monarquia .

La convocatòria d'eleccions va agafar a la dreta conservadora i liberal. als partits de sempre, completament desorganitzats i a l'extrema dreta , als fidels al dictador caigut, en procés de rearmament i sense capacitat per mobilitzar encara a les forces contrarevolucionàries, tot i que ho van intentar amb la creació de la Unió Monàrquica Nacional al juliol de 1930.

La vella política organitzava, però el nou autoritarisme no trobava encara el seu lloc . Com va escriure després José María Gil Robles , aquells grups selectes que solien assistir als mítings monàrquics o aclamaven a la reina no eren ara sinó una petita minoria davant l'enorme massa hostil al règim , integrada en gran part per gent de dreta que es va sumar a la revolució.

Era l'hora dels republicans . Un dels últims en definir-se, José Ortega i Gasset , va signar el 10 de febrer de 1931, juntament amb dos prestigiosos intel·lectuals , Gregorio Marañón i Ramón Pérez d'Ayala, el manifest incondicional de l'Agrupació al Servei de la República, en el qual es demanava a tots els espanyols d'ofici intel·lectual que contribuïssin al triomf de la República en unes eleccions constituents executades amb les màximes garanties de pulcritud civil .

També era l'hora de la política al carrer, de la propaganda , de mítings i incitacions a l'acció en defensa de la República . El 20 de març, en plena campanya electoral, es va celebrar el consell de guerra contra el comitè revolucionari empresonat, un judici convertit en una gran manifestació d'afirmació republicana , un altre triomf per a aquesta conjunció de republicans i socialistes que acariciaven ja el poder . Recuperada la llibertat, els membres d'aquest comitè revolucionari, van concentrar els seus esforços a convertir la jornada electoral del 12 d'abril en un plebiscit entre monarquia i República .

I així va ser . Els monàrquics van pensar fins a l'últim moment que ho anaven a aconseguir , confiats en el maneig de la Monarquia governamental. Per això van mostrar la seva consternació i sorpresa quan molt aviat van saber que els republicans havien vençut en la majoria de les capitals de província, concretament en 41 de les 50.

Només Juan de la Cierva ⁴⁸va proposar recórrer a les armes per evitar la fallida de la Monarquia. Però els altres ministres , encapçalats per Romanones , van reconèixer la derrota. Aznar va dimitir la nit del 13 d'abril. L'endemà, molts municipis van proclamar la República, Alcalá Zamora va exigir al rei que abandonés el país. Ho va fer des de Cartagena i quan va arribar a París va declarar que la República era una tempesta que passaria ràpidament.

El germà de Clara Campoamor és alliberat després de passar tres mesos en la presó. Després de les eleccions de juny les corts redactaran una nova Constitució. Aquella tardor el parlament serà el camp de tot un seguit de debats. És la primera Constitució en més de 50 anys.⁴⁹

Discurs de Francesc Macià per la proclamació de la República: (veure annex 4)

Alcalá Zamora serà proclamat el president de la República i amb ell el decret del nou règim provisional permetrà que les dones i els capellans puguin ser diputats (decret de les falces), però quedava una gran incògnita: si les dones no poden votar qui les votarà a elles.

7. Civils i policies municipals celebren el resultat de les urnes davant el Palau d'Orient de Madrid.

⁴⁸ Casanova, Julian. *República y Guerra Civil*. Barcelona : Crítica.

⁴⁹ <http://www.rtve.es/alicarta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/>

Clara Campoamor no entén que tot i que Azaña està en el règim provisional hagi pogut sortir aquest decret quan és favorable al vot femení. Era un problema pràctic, ja que no donava temps a realitzar el cens. La nova constitució s'encarregarà de què les dones votin en les pròximes eleccions.

En les corts constituents es van debatre moltes lleis que afectaven directament a la dona, coses per les quals Clara Campoamor portava lluitant molt de temps, per això decideix ser diputada, per poder aconseguir els drets que haurien d'haver tingut des de feia molt de temps, però el partit d'Azaña (Acció Republicana) és petit i han de ser prudents, per tant no volen que sigui diputada.

Clara Campoamor: “ *Es ahora cuando tenemos que luchar para que se escuche la voz de la mujer y es ahora compañeros de Acción Republicana cuando me rechazáis per eso me veo obligada a renunciar y buscar otro lugar en que la mujer pueda ser escuchada ya que aquí no la dejáis. Sé que algún miembro del partido no entenderá mi renuncia, pero espero que en un futuro próximo podamos volver a encontrarnos porque eso quiere decir que la mujer a encontrado el lugar que le corresponde*”

Va ser una decisió arriscada però confiava en poder entrar en les llistes d'algun altre partit. Però per sobre de tot Clara Campoamor no es considerava feminista, sinó humanista. De tal manera que Alejandro Lerroux del Partit Radical li va oferir un lloc en les llistes del seu partit a Madrid.

(Eleccions a les Corts Constituents- 28 de juny de 1931)

La Voz Liberal publica que hi ha majoria de partits d'esquerres en el parlament.

8. Alejandro Lerroux, líder de la dreta

Les primeres dones que accedeixen al parlament són Victoria Kent i Clara Campoamor que a més també es trobarà en la comissió redactora de la nova Constitució, on es debaten entre altres l'article 23: *No podrán ser fundamento de privilegio jurídico en principio: la naturaleza, la filiación, el sexo, la clase social, la riqueza, las ideas políticas ni las creencias religiosas.*

(Congrés dels diputats- 1 de setembre de 1931)

José Maria Gil dona suport a Clara i l'article 23 queda aprovat per 74 vots de diferència de la següent manera: *No podrán ser fundamento de privilegio jurídico: la naturaleza, la filiación, el sexo, la clase social, la riqueza, las ideas políticas ni las creencias religiosas.*⁵⁰

Clara Campoamor comença a veure el seu objectiu cada vegada més a prop: *“Dejad que la mujer se manifieste como es, para conocerla y para juzgarla; respetad su derecho como ser humano; (...) y si el derecho constituyente, como norma jurídica de los pueblos civilizados, cada día se aproxima más al concepto de libertad, no nos invoquéis el trasnochado principio aristotélico de la desigualdad de los seres desiguales (...). Dejad, además, a la mujer que actúe en Derecho, que será la única forma que se eduque en él, fueren cuales fueren los tropiezos y vacilaciones que en principio tuviere.*

*(...) Yo me he regocijado pensando en que esta Constitución será, por su época y por su espíritu, la mejor, hasta ahora, de las que existen en el mundo civilizado, la más libre, la más avanzada, y he pensado también en ella como en aquel decreto del Gobierno provisional que a los quince días de venir la República hizo más justicia a la mujer que la hicieron veinte siglos de Monarquía. Pienso que es el primer país latino en que el derecho [de sufragio] a la mujer va a ser reconocido, en que puede levantarse en una Cámara latina la voz de una mujer, una voz modesta como ella, pero que nos quiere traer las auras de la verdad, y me enorgullezco con la idea de que sea mi España la que alce esa bandera de liberación de la mujer (...). Y yo digo, señores legisladores: (...) no dejéis que sea otra nación latina la que pueda poner a la cabeza de su Constitución, en días próximos, la liberación de la mujer, vuestra compañera.*⁵¹

Però Novoa Santos (veure annex 5) s'oposa a la igualtat, segons ell els homes i les dones no estan igual de capacitats. La dona és tota passió, emoció, sensibilitat, no és un esperit crític, les dones són histèriques per naturalesa. Creu que el lloc propi de la dona és la llar, que no es conformen a ser mullers i mares.⁵²

Clara Campoamor contraposa aquest argument: *“ Si no se deja votar a la mujer España será una República Aristocrática de privilegio masculino y que todos sus derechos se manan exclusivamente del hombre”*

⁵⁰ <http://www.rtve.es/alicarta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/> (op.cit)

⁵¹ <http://www.recursoacademicos.net/web/2013/01/22/texto-13-discurso-de-la-diputada-clara-campoamor-1-09-1931-2/>

⁵² <http://www.rtve.es/alicarta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/> (op.cit)

El diari ABC publica que hi ha un milió de firmes de dones catòliques demanant la protecció de les ordres religioses.

El vot de la dona perjudicaria especialment al Partit Radical i a tots els republicans d'esquerres en els seus interessos electorals. Vuit de cada deu dones són analfabetes i no volen deixar el futur de la República en elles o en el que és el mateix, en les mans dels capellans. Lerroux és un dels pocs que creu en la igualtat de sexes.

Hi ha possibilitat de què Clara Campoamor aconseguixi el seu objectiu. Els diputats del partit Radical negocien amb altres partits, com per exemple, el partit Socialista votarà a favor del sufragi femení, però amb la negociació alguns votants s'absentaran.

Es debat l'article més important de la Constitució, l'article 36, que diu:

Los ciudadanos de uno y otro sexo mayores de veintitrés años, tendrán los mismos derechos electorales conforme determinen las leyes.

El partit del senyor Rico, la conjunció Republicana- Socialista, no està en contra d'aquesta llei però reconeix que aquest article en aquell moment perjudicaria la República.

El partit Socialista està a favor del vot femení i de la igualtat, per tant dona suport a la llei tot i que la rectifica a 21 anys. El partit de Clara Campoamor considera que no s'està preparat políticament a 21 anys.

Es proposa una altre redacció: *Los ciudadanos barones desde los 23 años y las hembras desde los 45 tendrán los mismos derechos electorales conforme determinen las leyes.*

José María Gil Robles està a favor del dret a vot, però creu que les dones seran influenciades per l'església. Es proposa un tracte: El senyor Robles i el seu partit donaran suport al dret a vot tot i l'oposició dels republicans d'esquerres si Clara Campoamor no s'oposa a la llei proposada pel divorci.

Però Clara Campoamor es nega.

Álvarez Buylla, vol deixar per més endavant el dret a vot de la dona, que quedi fora de la Constitució, en benefici de les pròpies dones.

Es produeixen tot un seguit d'arguments en contra però en destaco un que posa com exemple el sufragi universal: *Cuándo se promulgó el sufragio universal los trabajadores vivían una vida inferior, su incultura era enorme, aquellos que pensaron en implantar el sufragio no repararon en los peligros que eso pudiera tener, porque sabían muy bien que al implantarlo abrían una puerta a la ciudadanía para ir formando la capacidad y la conciencia de los trabajadores. Y lo mismo ocurrirá con el sufragio de la mujer.*

El senyor Robles decideix donar suport al vot de la dona m'entres que Victoria Kent creu que el dret a vot femení a d'aplaçar-se igual que Alejandro Lerroux que deixa de donar suport a Clara.⁵³

Discurs de Victoria Kent en contra del vot femení: (veure annex 6)

Discurs de Clara Campoamor per defensar els seus arguments: (veure annex 7)

Tots els partits de centre han accedit no donar suport al dret a vot femení, només queda aconseguir abstencions en les files socialistes per impossibilitar la llei. Temen que si voten les dones caigui la República.

Votació:

- José Gómez Morales: Si
- Pedro Rico López: No
- José Álvarez Buylla: No
- Manuel Cordero: Si
- Niceto Alcalá Zamora: Si
- Alejandro Lerroux: No
- Victoria Kent: No
- José María Gil Robles: Si
- Ramón Suárez: Si
- Hilario Ayuso: No

L'article 36 queda aprovat per 40 vots de diferència: *Los ciudadanos de uno y otro sexo mayores de veintitrés años, tendrán los mismos derechos electorales conforme determinen las leyes.*

Tot i que Buylla no es dóna per vençut, ja que vol dissoldre les ordres religioses, perquè el veritable perill de la república no són les dones sinó l'església.

⁵³ <http://www.rtve.es/alicarta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/> (op.cit)

De tal manera que les corts proposen nacionalitzar els béns de les ordres religioses, els jesuïtes podrien ser expulsats i expropiats i es debat la prohibició de l'ensenyança religiosa⁵⁴. Intervenció d'Azaña: *“Yo digo que, en el orden de las ciencias morales y políticas, la obligación de las Órdenes religiosas católicas, en virtud de su dogma, es enseñar todo lo que es contrario a los principios en que se funda el Estado moderno... [Por eso] ni mi partido ni yo, en su nombre, suscribiremos una cláusula legislativa en virtud de la cual siga entregado a las Órdenes religiosas el servicio de la enseñanza. Eso, jamás. Yo lo siento mucho; pero esta es la verdadera defensa de la República... Esta acción continua de la Órdenes religiosas sobre las conciencias juveniles es cabalmente el secreto de la situación política porque España transcurre y que está en nuestra obligación de republicanos, y no republicanos, de españoles, impedir a todo trance.*

A mí que no me vengan a decir que esto es contrario a la libertad porque esto es una cuestión de salud pública⁵⁵”

Les dretes surten de la cambra per sempre, Azaña diu que Espanya a deixat de ser catòlica. Se'n van 40 diputats.

Presenten una disposició transitòria a la Constitució per ajornar el vot de les dones. Buylla té a favor els republicans i a Victoria Kent, i en contra a l'extrema dreta que ja no està i als socialistes.

Clara Campoamor considera que els partits que estan en contra, condicionen el dret a vot per por a què no els votin a ells.

Votació: L'aplaçament queda desestimat per 4 vots de diferència.

Es concedeix el dret a vot femení. Les dones ja són cada cop més lliures i la societat és modernitza. La igualtat entre els homes i les dones cada cop es més gran.⁵⁶

9. Dones votant per primera vegada.

⁵⁴ <http://www.rtve.es/alcanta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/> (op.cit)

⁵⁵

http://es.wikipedia.org/wiki/Cuesti%C3%B3n_religiosa_en_la_Constituci%C3%B3n_espa%C3%B1ola_de_1931#cite_note-santos8-26

⁵⁶ <http://www.rtve.es/alcanta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/> (op.cit)

8. CONCLUSIONS

La situació de la dona del s.XX amb l'arribada de la república va donar un canvi qualitatiu molt elevat si ho comparem amb els finals del s.XIX. Es van desenvolupar grans canvis legals que canviaren completament la vida de les dones, especialment els socials que els atorgaren drets que fins abans no s'havien plantejat.

Tal com el pintor noruec Edvard Munch va representar en els seus quadres un profund temor davant la presència femenina, va escriure en el seu diari que la dona, amb les seves múltiples facetes, és un misteri per l'home. La dona és al mateix temps una santa, una bruixa i un ésser infeliç abandonat. A finals del s.XIX la dona es va convertir en un assumpte candent i de màxima actualitat, que va atraure l'atenció de moralistes, filòsofs, científics... No solament van ser els seus drets i el paper que havia d'ocupar en la societat el que els preocupava i obsessionava, també ho feien la psicologia de la dona i la seva intel·ligència, sobre les quals podem trobar nombrosos estudis filosòfics i científics.⁵⁷

Les primeres ideologies sobre la igualtat van néixer al s.XIX, davant la necessitat d'encarnar una nova personalitat. Per això, les dones, van sortir de les seves llars exigint el que havien d'haver tingut des de feia segles i mai es va plantejar en aquella societat que només donava privilegis al sexe masculí. Aquestes primeres hipòtesis neixen amb Flora Tristán, Dolors Monserdà o Teresa Claramunt.

A partir del 1920 el nombre de reivindicacions va anar creixent, originant la primera associació nacional de dones on es situaven Clara Campoamor i Victòria Kent com dos dels seus dirigents més representatius. Una associació que tenia a les seves mans el clar dret al sufragi. Una altra de les associacions importants va ser la duta a terme per Carmen Burgos, Croada de Dones Espanyoles, qui va protagonitzar la primera manifestació al carrer a favor del sufragi femení a Madrid el 1921.

Els canvis van ser nombrosos, en l'educació van ser molt notable. Els primers governs de la república van donar lloc a un intens procés de reforma del sistema educatiu per resoldre els greus problemes estructurals que es duïen a terme des del segle XIX; entre ells el més greu, l'elevada taxa d'analfabetisme.

Entre les mesures que es van proposar trobem l'augment dels pressupostos en l'educació, la creació de nous centres educatius, l'increment de les plantilles de professorat, l'establiment de nous plans d'estudi...

⁵⁷ <http://www.iesparquedelisboa.org/alumnos2001/>

Pel que es refereix a l'escolarització femenina, es pot senyalar un lleuger increment de l'alumnat femení respecte del masculí sobretot en els instituts, ja que com no hi avien suficients places la preferència d'alumnat era el de sexe masculí.

El percentatge de participació de les dones a les universitats és minoritari, tot i que es produeix un lleuger augment durant els anys de la república.

Encara continuen les barreres ideològiques, però hi ha dones que aconsegueixen contra tot pronòstic un futur laboral professional. Ja que al 1930 la majoria de les dones realitzaven únicament les tasques de la llar perquè la incorporació d'aquestes estava plena de dificultats, com per exemple l'analfabetisme, la cura dels nadons, ja que no existia res similar a una guarderia o la dels nens/es perquè no hi havia suficients places escolars.

Malgrat totes aquestes dificultats, la població activa femenina va anar augmentant progressivament gràcies al procés d'industrialització i urbanització, on les dones joves i solteres emigraven a la ciutat buscant una feina per tenir una independència econòmica.

En el cas de les dones necessitaven el permís del marit per poder treballar, no podien disposar lliurement del seu salari, i si el marit s'oposava a què la dona cobrés el salari, el podia cobrar ell directament, i fins i tot si se separaven judicialment el marit seguia tenint el dret a cobrar el salari de la dona.

L'aprovació de la primera llei del divorci a Espanya al 1932 va suposar l'alliberació de la dona que fins llavors havia estat sotmesa a un matrimoni insostenible.

La llei de l'avortament va ser una gran innovació per una societat tan conservadora, reflectint el procés que estava patint la societat espanyola durant la Segona República.

Durant la Segona República es van aconseguir grans avenços per l'emancipació de la dona molt ràpidament. Actualment les dones continuem tenint els mateixos drets femenins d'aquell període i les mateixes llibertats.

Les dones podem votar a les eleccions tal com van fer les primeres votants al 1933. També ens podem divorciar i després tornar a casar, és cert que també podem avortar, l'escolarització és obligada pels dos sexes.

Per acabar també podem tenir accés a tots els tipus de treballs, però tal com passava i continua passant en tots els països les lleis d'igualtat entre els homes i les dones només es troben sobre el paper de les lleis, però la realitat és ben diferent, sobretot en el món laboral on el salari d'un home és superior al de la dona encara que tots dos realitzen el mateix treball.

La igualtat de sexes encara no està assolida en molts països desenvolupats com és el cas del nostre. Fa gairebé 80 anys que un grup de dones va lluitar per aconseguir els drets que ens mereixíem i és ara que hem de continuar lluitant per aconseguir cada vegada un món més just. La legislació de la Segona República espanyola va suposar grans avenços en el reconeixement dels drets de la dona i de la seva incorporació a la política. Trist tot i que cert, aquests primers èxits no van ser aconseguits en la seva major part pels constants esforços de les primeres sufragistes espanyoles, encara que el moviment feminista va aconseguir, per primera vegada al nostre país, una certa ressonància i participació social. Es va arribar a aconseguir, sobretot per qüestions polítiques dels partits, que van dur a terme reformes en les lleis més discriminatòries, la igualtat en els drets dels dos sexes, la concessió del vot femení i la possibilitat d'accedir a càrrecs públics.

El sufragi femení no va ser defensat per tot el món. Persones com la mateixa Victòria Kent del partit radical-socialista o Margarita Nelken, socialista, argumentaven en contra del vot femení, que les dones encara no estaven preparades per assumir aquest canvi. Proposaven que aquest s'ajornés. Defensaven aquesta postura al costat d'altres membres dels partits d'esquerra; temien que les dones, en tenir en la seva disposició el dret del vot, optessin pels partits conservadors desestabilitzant així la República. Eren pors amb fonament, perquè en aquells moments la població femenina estava molt influenciada per les ordres eclesiàstiques. Però en contra d'aquestes tesis es trobava Clara Campoamor on afirmava sentir-se ciutadana abans que dona.

Però tots aquests canvis que es van dur a terme a favor de les dones van ser a causa del que significava que Espanya fos un Estat polític republicà-democràtic. No va ser tal com a passat a la història, per moviments feministes que van lluitar per la igualtat entre els homes i les dones ni per qüestions ideològiques. Els partits polítics es van interessar per la causa del sufragi femení, ja que resultava una manera d'atraure el vot de la població, però mai van demostrar una preocupació real dels drets de les dones.

Opinió personal: M'ha agradat molt fer aquest treball, ja que la història és la matèria que més m'entusiasma, ha estat tot un plaer realitzar-lo.

Al llarg del treball em vaig topair amb problemes com per exemple per buscar les votacions i les opinions que tenien els diferents partits sobre el dret a vot femení ja que alguns van canviar d'ideologia al llarg del debat.

També vaig trobar obstacles a l'hora de resoldre la hipòtesi del meu treball, ja que com és lògic la societat política de cap país afirmaria que es va concedir el dret a vot per qüestions polítiques, és a dir, per rebre més votacions i no com ha passat a la història, per qüestions polítiques. A més trobo que en els llibres que he llegit no donava suficient a la dona, sinó que explicava el dret a vot com si fos el dret de l'educació i considero que la importància que s'ha d'atribuir no és la mateixa.

Tal com he anat investigant al llarg del treball en tot el món van ser necessàries milers de dones sufragistes per aconseguir el dret a vot. En Espanya ho va aconseguir una sola dona des de la tribuna d'un parlament.

9. ANNEXOS

9.1 Discursos / Anàlisi

9.1.1. Discurs del president del Govern Provisional⁵⁸:

“En nombre de todo el gobierno de la República española, saluda al pueblo una voz, la de su Presidente, rendida por la emoción e impulsada por el entusiasmo ante el espectáculo sin igual de una reacción casi imposible de imitar que esta nación ha dado al mundo resolviendo el problema de su revolución latente y cambio impensable de su estructuración, en medio de un orden maravilloso y por voluntad y vía perfectamente legales. El Gobierno todo, en nombre del cual hablo, está compenetrado por su amor al país y dispuesto a resolver los ideales nacionales y ofrece que pronto, muy pronto, tan pronto como las circunstancias lo permitan, dictará el modelo de su estructuración política. Pero mientras tanto, el Gobierno realizará un programa de justicia social y de reforma administrativa de supresión de injusticia, depuración de responsabilidades y restablecimiento de la ley. Dará con todo ello la satisfacción que el pueblo anhela... El acto del domingo con ser admirable y perfecto, ha tenido complemento grandioso con el requerimiento que ayer hizo la opinión al régimen monárquico para que desaparezca en la implantación en el día de hoy de la República por un acto de voluntad soberana, de iniciativa del país, sin el menor trastorno, completando aquella empresa de tal manera que el mundo entero sentirá y admirará la conducta de España, ya puesta en otras manos con un orden ejemplar, que ha de completar su eficacia.

Asistid al gobierno con vuestra confianza, vigiladle en sus actos y, si incurrimos en responsabilidad, exigidlas; y con nuestro amor y con nuestra conciencia prometemos llenar todas vuestras aspiraciones. Si esto es así, no os reclamamos vuestro aplauso, sino vuestra confianza, para la satisfacción de la conciencia de todos nosotros. Nuestra autoridad sólo puede existir con vuestro apoyo, seguir unidos sin alborotos en las calles y respetad el derecho de todos; pero vigilad, pues sois la guardia nacional del Gobierno que acompaña al pueblo. Procurad que en vuestra conducta no haya nunca la menor protesta que sirva de pretexto para una reacción contraria y, si ella surgiere, quede ahogada.

⁵⁸ <http://www.generalisimofranco.com/repub/discurso.htm>

La normalidad en el país es completa, y nos hemos posesionado sin el menor incidente. El primer acto del Gobierno ha sido la concesión de una amplia y generosa amnistía. Estamos todos seguros de que España goza de un completo amor en todas las regiones, que servirá para hacer una España grande, sin que ningún pueblo se sienta oprimido, y reine entre todos ellos la confraternidad.

Con el corazón en alto os digo que el Gobierno de la República no puede dar a todos la felicidad, porque eso no está en sus manos, pero sí el cumplimiento del deber, el restablecimiento de la ley y la conducta inspirada en el bien de la patria. ¡Viva España y viva la República!»

Anàlisi: Va ser un dels discursos més emocionants de la República on el president del govern provisional no va dir paraules d'alegria sinó d'esperança i llibertat per un país marcat i empresonat per una monarquia que no es preocupava pel seu propi estat i que impedia el desenvolupament d'aquest.

La República va donar lloc un gran salt cap a la evolució del país i deixant enrere el sistema monàrquic, obrint-se una Espanya més moderna amb els mateixos o més avantatges lleials que la resta dels països desenvolupats d'Europa.

9.1.2. Discurs del rei:

Las elecciones celebradas el domingo me revelan claramente que no tengo el amor de mi pueblo. Mi conciencia me dice que ese desvío no será definitivo porque procuraré siempre servir a España, puesto el único afán en el interés público hasta en las más críticas coyunturas.

Un Rey puede equivocarse y sin duda erré yo alguna vez; pero sé bien que nuestra Patria se mostró en todo momento generosa ante las culpas sin malicia.

Soy el Rey de todos los españoles y también un español. Hallaría medios sobrados para mantener mis regias prerrogativas en eficaz forcejeo con quienes las combaten. Pero resueltamente quiero apartarme de cuanto sea lanzar a un compatriota contra otro, en fratricida guerra civil. No renuncio a ninguno de mis derechos porque más que míos son depósito acumulado por la Historia, de cuya custodia ha de pedirme un día cuentas rigurosas. Espero a conocer la auténtica y adecuada expresión de la conciencia colectiva y mientras habla la nación suspendo deliberadamente el ejercicio del poder real y me aparto de España reconociéndola así como única señora de sus destinos.

*También ahora creo cumplir el deber que me dicta mi amor a la Patria. Pido a Dios que tan hondo como yo lo sientan y lo cumplan los demás españoles.*⁵⁹

Anàlisi: Personalment aquest va ser el primer i més important discurs de la República ja que va significar l'inici d'aquesta. Va suposar un notable avenç en la defensa i el reconeixement dels drets individuals independentment del sexe al qual pertanyien.

Ja en la primera línia , el rei fa referència a les eleccions celebrades diumenge (les municipals del 12 d'abril) que li han demostrat que ja no té l'amor del seu poble. El rei reconeix errors " *Un Rey puede equivocarse y sin duda erré yo alguna vez* " però tracta de justificar-se dient que va actuar sempre amb bona intenció , sense malícia , mogut pel seu amor a Espanya.

Alfonso XIII explica que , per evitar una guerra civil , té la intenció de suspendre l'exercici dels seus poders , però sense abdicar dels seus drets al tron. Marxarà a l'exili però confia en tornar i que s'expressi l'autèntica veu de la nació.

Es pot observar en el text el desànim del rei davant la situació creada a Espanya ja que Alfons XIII no tornarà del seu exili.

9.1.3.Discurs de Francesc Macià sobre el pacte de Sant Sebastià:

Señores diputados de la Generalidad de Cataluña: Sería la realización de mi más íntimo ideal que las palabras pronunciadas en este acto solemne marcasen el limite en la ruta secular de Cataluña hacia la reivindicación de sus libertades. Quisiera que, como expresión vital del despertar de las nacionalidades que se agrupan bajo la República, sintiesen pronto latir con su ritmo peculiar los corazones de los pueblos bajo la carne joven de una nueva Iberia.

Nunca como ahora este deseo ha aparecido tan cerca de su consecución. La República ha removido el ambiente, dejándolo limpio y puro y aclarando y fijando los sentimientos y el verbo de los hombres, creando así un orden nuevo, en el cual los ideales de libertad triunfan.

La vida política de nuestro país se encuentra, señores diputados, en su momento culminante; aquel en que espera ver satisfechos sus más puros anhelos tradicionales. Y obtendremos el triunfo de la victoria como eclosión cívica de los más altos sentimientos de libertad.

⁵⁹ <http://www.fororeal.net/docshistoricos1.htm>

Entre el triunfo de nuestra tierra y las circunstancias de este triunfo hay como una significativa lógica de la Historia. Cataluña, la liberal y democrática Cataluña, obtendrá el reconocimiento íntegro de su personalidad de una España renovada, libertada y democrática. Ni podía ser de otra manera, ni fuera razonable ahora que no sucediese así. El primer paso de la legislación constitucional de la República debe ser, y hemos de creer que será, restituir el derecho tradicional al pueblo que ha sido en la historia conjunta de los países hispánicos el primero en liberalidad y democracia.

Cataluña ha sido profundamente liberal y demócrata, y así aparecía cuando su independencia le permitía presentarse ante el mundo tal cual era, y lo demostró democratizando paulatinamente la estructura feudal que, como pueblo de origen carolingio, tuvo en sus comienzos; y tanto es así que incluso en los usatges, código feudal, se declaran fuera de ley los excesos del feudalismo y se estructura la constitución política y social de la naciente nacionalidad, hasta el punto de que ellos han podido ser calificados de Carta constitucional de nuestra tierra, el monumento más antiguo y esencial del Derecho público catalán, dictado más de un siglo antes que la Carta Magna de los ingleses.

En sus relaciones políticas con los países que formaron parte de los dominios de sus monarcas catalanes, existió siempre un espíritu de respeto hacia la libertad de estos pueblos, hasta el punto que o bien constituyeron reinos con vida completamente autónoma o llegaron hasta crear reinos con plena independencia.

Es digno de hacer notar el hecho de que mientras tuvimos monarcas catalanes, los soberanos y el pueblo marcharon al unísono, como pocas veces se ha visto en la historia; de manera que, hasta alguno de ellos, como Pedro el Ceremonioso, que luchó con los aragoneses y los valencianos, tuvo en todas sus empresas el soporte de Cataluña, que calificó de tierra bendita, poblada de lealtad. Y las hermosas palabras de Martín el Humano, en las Cortes de Pamplona, de 1406, como otras de Pedro el Ceremonioso, nos dan aún una medida de cómo estaba Cataluña iluminada de liberalidad.

¿Qué pueblo -decía- hay en el mundo que sea así, tan franco de libertades ni que sea tan liberal como vosotros? Y es precisamente por una torcida obsesión legalista por lo que se llega a la sentencia de Caspe, a la proscripción de la dinastía catalana de Jaime de Urgel y a la entronización de la dinastía castellana.

Este es, señores diputados, como todos sabéis, el punto de partida de la pugna, que duró siglos, entre el Poder real y el pueblo catalán, pugna que empieza a dibujarse al ver los catalanes que los reyes castellanos los trataban como súbditos, ellos que siempre se habían considerado como iguales, ya que el príncipe lo era porque así lo querían todos los catalanes, que por esta sola consideración de derecho eran libres; pugna que se inició en tiempos de Fernando de Antequera y que subsiste en tiempos de Alfonso el Magnánimo, que estalla con toda violencia en tiempos de Juan II con una guerra que dura más de diez años; que encuentra su instante más amansado en la política de Fernando el Católico y alcanza después su máximo desbordamiento en la guerra de los segadores y en la guerra contra Felipe I, que marca el fin de la libertad de Cataluña con la victoria del absolutismo filipista y que llega al último Borbón español.

Dos siglos han transcurrido desde el decreto de Nueva Planta, sin que se haya reparado este crimen contra nuestra tierra; antes bien, se han acentuado la persecución; las vejaciones y las limitaciones, principalmente en el aspecto lingüístico y cultural, donde hemos visto prohibida la lengua catalana de las escuelas maternas y de los estudios superiores y universitarios. Y en nuestros tiempos coinciden en esta persecución los partidos conservadores con los partidos que se decían liberales. En ninguno de ellos encuentra Cataluña el espíritu de justicia. Y huelga decir que mucho menos lo encuentra en los Gobiernos dictatoriales, que llevan su intransigencia hasta prohibir la plegaria en lengua materna, que juntamente con la prohibición de usarla para la enseñanza de nuestros hijos constituye el mayor atentado que puede perpetrarse contra un pueblo. Por eso os decía, señores diputados, que Cataluña, por su carácter liberal y democrático, no podía entenderse nunca, ni siquiera pactar, con la dinastía, que representaba el obstáculo tradicional de nuestras reivindicaciones. Y para hacer desaparecer este obstáculo ha luchado Cataluña entera, aquí, en las Cortes y más allá de las fronteras, y en nuestra empresa hemos visto cómo se agrupaban gentes de otras tierras hispánicas, porque la dinastía que hemos derribado no se contentaba con tener los sentimientos de Cataluña bajo su tiranía, sino que incluso llegó a imponer su despotismo a Castilla, ahogando las voces más nobles y de más encendido patriotismo.

Este estado de cosas nos llevó a la reunión de San Sebastián, donde quedó sellado el pacto para llevar la libertad a todos los pueblos de la Península. Lo que todo el mundo había dicho que no podría lograrse sino con una revolución sangrienta, acontece por la voluntad popular cívicamente manifestada en las elecciones del 12 de abril.

En Cataluña, el triunfo de los antidinásticos fué tan abrumador que dos días después, en este histórico salón, proclamé, por la voluntad del pueblo, la República catalana, como Gobierno integrante de la República que pocas horas después se propagaba por tierras de España.

El cumplimiento del pacto de San Sebastián era, señores diputados, y ahora es, que las Cortes aceptasen el estado de hecho que se había creado en Cataluña, y, fieles a nuestra palabra, convinimos con los tres ministros que, representando al Gobierno español, vinieron a parlamentar con nosotros, que nuestro Gobierno, durante el período transitorio, se llamaría de la Generalidad de Cataluña, y que inmediatamente nos serían otorgadas algunas Delegaciones como un anticipo de más amplias concesiones. Las de enseñanza, como todos sabéis, han sido iniciadas con el decreto que concede a nuestros hijos el derecho a ser enseñados en lengua materna, y por el otro, relativo a las cátedras en catalán.

En cuanto a las otras Delegaciones, especialmente en materias económicas y de trabajo, aquella buena disposición no ha tenido aún plena realización, si bien esto no nos ha impedido intervenir en los conflictos planteados con el espíritu de justicia y equidad y amor a los trabajadores que ha guiado siempre nuestros actos, y hemos alcanzado la confianza y la simpatía que ha inspirado a patronos y obreros nuestro gesto generoso, ya que, desde la proclamación de la República, Cataluña no ha visto perturbada su vida de trabajo.

Finalmente, la Generalidad, con objeto de constituir la Asamblea que junto con su Gobierno ha de redactar el Estatuto de Cataluña, ha convocado elecciones por el único procedimiento que permitía la perentoriedad del tiempo de que se dispone, y estas elecciones os han traído al altísimo lugar que ostentáis en este sitio. Estáis en este Palacio, saturado de historia patria, en representación del pueblo de Cataluña; sois Cataluña misma, que, viva y palpitante, emocionada de poder expresar sin trabas su pensamiento, dirá aquí cuál es su voluntad, que habremos de acatar todos, yo el primero, así que se haya obtenido la ratificación que representa el plebiscito de Ayuntamientos y el referéndum» popular que se sucederá. Y este acatamiento debe ser, a la vez, una aceptación y una promesa de defender lo que habremos de presentar como expresión sincera de la voluntad de nuestro pueblo.

Señores diputados: Siento vibrar en mí la emoción de este momento, en que he de callar para que vosotros habléis, para que hable la voz que está por encima de todos: la voz de nuestro pueblo. Os dejo, pues, para que recomencéis la tarea que os ha sido confiada; para que la realicéis con toda libertad.

Unicamente me atrevería a pedirlos, si no conociese suficientemente cuál es vuestra convicción, que os inspiréis en vuestras decisiones en el amor que todo hombre debe tener por los demás hombres, en la cordialidad que todo pueblo ha de sentir hacia los demás pueblos. Y esta cordialidad que os pido, y que estoy seguro que tendréis, ha de hacerse más patente en estos momentos, en que, por estar trabajando en carne viva, tanto Cataluña como las demás tierras ibéricas, la sensibilidad está morbosamente agudizada, aunque esto no quiere decir que las manifestaciones que hagamos no hayan de reflejar nuestra voluntad de que nos sea reconocido y respetado lo que de derecho nos corresponde.

No precisa, pues, que esta cordialidad sea objeto de un artículo, ni tan sólo de un párrafo, del Estatuto que habéis de redactar.

Creo que será suficiente que saturéis vuestra obra de una atmósfera de comprensión para nuestros hermanos de allende el Ebro -a los cuales me place desde este sitio y en este acto dirigir mi salutación mas ferviente-, que les digáis que si bien hemos hecho un largo camino juntos por los yermos y los acantilados de la Historia, en medio de los cuales muchas veces nos hemos detenido a discutir nuestras disensiones, hemos llegado ya a la tierra de promisión adonde juntos nos dirigimos; pero desde este momento cada uno ha de edificar en el valle ubérrimo que nos ofrece la libertad conquistada el edificio que ha de habitar según los gustos propios, con una arquitectura peculiar y una distribución interior adecuada a las necesidades de los moradores.

Precisa, en fin, decir bien claramente cual es nuestra voluntad para que no sea tergiversada, y esto lo tendremos procurando no dar en la estructuración escrita del Estatuto ni un paso atrás, y en esta actitud tendréis a vuestro lado a todos los catalanes, porque no habrá ninguno que se atreva a negarse a defender la voluntad del país, ya que no se trata de fijar una forma de Gobierno en la cual pueden producirse discrepancias, sino que nuestro gesto es la reclamación que presenta un pueblo para que le sea devuelta la soberanía de que se le desposeyo. Y decir bien alto que, una vez obtenida la satisfacción que Cataluña unánime pide, el estímulo eminente de nuestros actos no ha de ser otro que el de contribuir a instaurar una Confederación ibérica, en la cual las diversas energías del país sean exaltadas y aprovechadas, puesto que únicamente así se creará y solidificará la grandeza de la República.

*Señores diputados de la Generalidad: Me despido de vosotros con estas palabras finales. Pensad que la obra que habéis de realizar juntamente con el Gobierno representará la voluntad decisiva de nuestra tierra; que ella ha de ser la base del Código que ha de regir sus destinos; que será el vehículo de su prosperidad, y por ella podrá colaborar a la de los demás pueblos hermanos. Trabajad, por tanto, con el entusiasmo que contagia el patriotismo más puro. Escuchad en vuestro interior la voz profunda del buen juicio racial. Que vuestra labor sea expresión viviente de las aspiraciones seculares de nuestra Cataluña, para que podamos hacer de ella una patria liberal, democrática y socialmente justa.*⁶⁰

9.1.4. Discurs de Francesc Macià per la proclamació de la República:

Interpretant el sentiment i els anhels del poble que ens acaba de donar el seu sufragi, proclamo la República Catalana com Estat integrant de la Federació ibèrica.

D'acord amb el President de la República federal espanyola senyor Nicet Alcalá Zamora, amb el qual hem ratificat els acords presos en el pacte de Sant Sebastià, em faig càrrec provisionalment de les funcions de President del Govern de Catalunya, esperant que el poble espanyol i el català expressaran quina és en aquests moments llur voluntat.

En fer aquesta proclamació, amb el cor obert a totes les esperances, ens conjurem i demanem a tots els ciutadans de Catalunya que es conjurin amb nosaltres per a fer-la prevaler pels mitjans que siguin, encara que calgués arribar al sacrifici de la pròpia vida.

Tot aquell, doncs, que pertorbi l'ordre de la naixent República Catalana, serà considerat com un agent provocador i com un traïdor a la Pàtria.

Esperem que tots sabreu fer-vos dignes de la llibertat que ens hem donat i de la justícia que, amb l'ajut de tots, anem a establir. Ens apoiem sobre coses immortals com són els drets dels homes i dels pobles i, morint i tot si calgués, no podem perdre.

En proclamar la nostra República, fem arribar la nostra veu a tots els pobles d'Espanya i del món, demanant-los que espiritualment estiguin al nostre costat i enfront de la monarquia borbònica que hem abatut, i els oferim aportar-los tot el nostre esforç i tota l'emoció del nostre poble renaixent per afermar la pau internacional.

*Per Catalunya, pels altres pobles germans d'Espanya, per la fraternitat de tots els homes i de tots els pobles, Catalans, sapigueu fer-vos dignes de Catalunya.*⁶¹

⁶⁰ <http://www.beersandpolitics.com/discursos/francesc-maci/sobre-el-pacto-de-san-sebastian/1278>

⁶¹ <http://www.beersandpolitics.com/discursos/francesc-maci/proclamacio-de-la-republica/255>

9.1.5. Discurs de Novoa Santos:

“ Hay también en el título III de la Constitución una alusión a la ecuación de derechos civiles en el hombre y la mujer, ecuación de derechos civiles e igualdad de sexos o para la expresión de la voluntad popular en un régimen de elección. Pero ¿por qué?, preguntamos, aun cuando la pregunta tenga un cierto aroma reaccionario? ¿Por qué hemos de conceder a la mujer los mismos títulos y los mismos derechos políticos que al hombre? ¿Son por ventura ecuación? ¿Son acaso organismos iguales? ¿Son organismos igualmente capacitados?

Por mi parte no he sido nunca sospechoso, de largos años a acá, defendiendo o postulando un criterio acerca de la inferioridad o de la capacidad mental del sexo femenino, y esto no huele a reacción ; esto no es un retorno ancestral, no es una posición reaccionaria ante un régimen o ante una convicción profundamente liberal y sentida; es la expresión de una convicción biológica de que los sexos no son desiguales, sino diversos simplemente, y que la única estructura biológica es la pareja humana. La mujer es toda pasión, todo figura de emoción, es todo sensibilidad; no es, en cambio, reflexión, no es espíritu crítico, no es ponderación.

Por mi parte, creo que podría concederse en el régimen electoral que la mujer fuese siempre elegible por los hombres; pero, en cambio, que la mujer no fuese electora.

¿Qué ocurriría o cual sería la trayectoria que, por ejemplo, seguirían nuestro régimen parlamentario, nuestro régimen provincial o nuestro régimen municipal, si las mujeres pudiesen disponer también del voto? De momento, en los instantes presentes y dentro de un futuro próximo, esto tendería a convertirse quizá en un Estado conservador o teocrático. Es posible o es seguro que hoy la mujer española, lo mismo la mujer campesina que la mujer urbana, está bajo la presión de las Instituciones religiosas; es seguro que hay una fuerza incoercible, que hay un movimiento absorbente para que la mujer siga una cierta trayectoria en el concierto vital, y yo pregunto: ¿Cuál sería el destino de la República si en un futuro próximo, muy próximo, hubiésemos de conceder el voto a las mujeres? Seguramente una reversión, un salto atrás. Y es que a la mujer no la dominan la reflexión y el espíritu crítico; la mujer se deja llevar siempre de la emoción, de todo aquello que habla a sus sentimientos, pero en poca escala o en una mínima escala de la verdadera reflexión crítica. Por eso yo creo que, en cierto modo, no le faltaba razón a mi amigo Basilio Álvarez al afirmar que se haría del histerismo una ley.-

El histerismo no es una enfermedad, es la propia estructura de la mujer; la mujer es eso: histerismo; y por ello es voluble, versátil, es sensibilidad de espíritu y emoción. Esto es la mujer. Y yo pregunto: ¿en qué despeñadero nos hubiéramos metido si en un momento próximo hubiéramos concedido el voto a la mujer?

Se me puede argüir que en las naciones del centro y del norte de Europa, en donde se ha concedido- el voto a la mujer, no se ha modificado por eso el régimen político de la nacionalidad.

Quizá sea exacto el argumento; pero ¿y en España?

*Habría que hacer la experiencia. Nadie sabe lo que va a ocurrir si antes no se lleva a cabo la experiencia; habríamos de hacer el experimento y luego veríamos el resultado, y si la experiencia daba la razón a los que creemos que la mujer solamente debe ser elegible y no electora, ¿qué pasaría entonces? ¿Haríamos una rectificación de conducta? ¿Daríamos en el camino una vuelta atrás, o bien nos sumergiríamos en el nuevo régimen electoral, expuestos los hombres a ser gobernados en un nuevo régimen matriarcal, tras del cual habría de estar siempre expectante la Iglesia católica española?*⁶²

Anàlisi: Segons l'opinió de Novoa Santos recollida en el discurs considera que la dona es tota passió, emoció, sensibilitat i que en canvi no és reflexió ni és esperit crític.

Per tant podem considerar el discurs d'aquest metge com la ideologia que tenien la majoria d'homes i per tant els polítics que havien de votar si el dret a vot seria concedit a les dones. I com de difícil ho va arribar a tenir la Clara Campoamor per aconseguir el seu objectiu.

⁶² <http://pedromedinasanabria.wordpress.com/2011/03/10/roberto-novoa-santos-contra-el-voto-a-la-mujer/>

9.1.6. Discurs Victoria Kent:

Señores Diputados, pido en este momento a la Cámara atención respetuosa para el problema que aquí se debate, porque estimo que no es problema nimio, ni problema que debemos pasar a la ligera; se discute, en este momento, el voto femenino y es significativo que una mujer como yo, que no hago más que rendir un culto fervoroso al trabajo, se levante en la tarde de hoy a decir a la Cámara, sencillamente, que creo que el voto femenino debe aplazarse. Que creo que no es el momento de otorgar el voto a la mujer española. Lo dice una mujer que, en el momento crítico de decirlo, renuncia a un ideal. Quiero significar a la Cámara que el hecho de que dos mujeres, que se encuentran aquí reunidas, opinen de manera diferente, no significa absolutamente nada, porque, dentro de los mismos partidos y de las mismas ideologías, hay opiniones diferentes. Tal ocurre en el partido radical, donde la Srta. Campoamor figura, y el Sr. Guerra del Río también. Por tanto, no creo que esto sea motivo para esgrimirlo en un tono un poco satírico, y que a este problema hay que considerarle en su entraña y no en su superficie.

En este momento vamos a dar o negar el voto a más de la mitad de los individuos españoles y es preciso que las personas que sienten el fervor republicano, el fervor democrático y liberal republicano nos levantemos aquí para decir: es necesario aplazar el voto femenino. Y es necesario Sres. Diputados aplazar el voto femenino, porque yo necesitaría ver, para variar de criterio, a las madres en la calle pidiendo escuelas para sus hijos; yo necesitaría haber visto en la calle a las madres prohibiendo que sus hijos fueran a Marruecos; yo necesitaría ver a las mujeres españolas unidas todas pidiendo lo que es indispensable para la salud y la cultura de sus hijos. Por eso Sres. diputados, por creer que con ello sirvo a la República, como creo que la he servido en la modestia de mis alcances, como me he comprometido a servirla mientras viva, por este estado de conciencia es por lo que me levanto en esta tarde a pedir a la Cámara que despierte la conciencia republicana, que avive la fe liberal y democrática y que aplace el voto para la mujer. Lo pido porque no es que con ello merme en lo más mínimo la capacidad de la mujer; no, Sres. Diputados, no es cuestión de capacidad; es cuestión de oportunidad para la República. Por esto pido el aplazamiento del voto femenino o su condicionalidad; pero si condicionamos el voto de la mujer, quizás pudiéramos cometer alguna injusticia. Si aplazamos el voto femenino no se comete injusticia alguna, a mi juicio.

Entiendo que la mujer, para encariñarse con un ideal, necesita algún tiempo de convivencia con la República; que vean las mujeres que la República ha traído a España lo que no trajo la monarquía: esas veinte mil escuelas de que nos hablaba esta mañana el Ministro de Instrucción Pública, esos laboratorios, esas Universidades populares, esos Centros de cultura donde la mujer pueda depositar a sus hijos para haberlos verdaderos ciudadanos.

Cuando transcurran unos años y vea la mujer los frutos de la República y recoja la mujer en la educación y en la vida de sus hijos los frutos de la República [...], cuando la mujer española se dé cuenta de que sólo en la República están garantizados los derechos de ciudadanía de sus hijos, de que sólo la República ha traído a su hogar el pan que la monarquía no les había dejado, entonces, Sres. Diputados, la mujer será la más ferviente, la más ardiente defensora de la República; pero, en estos momentos, cuando acaba de recibir el Sr. Presidente firmas de mujeres españolas que, con su buena fe, creen en los instantes actuales que los ideales de España deben ir por otro camino, cuando yo deseaba fervorosamente unos millares de firmas de mujeres españolas de adhesión a la República [La Srta. Campoamor: Han venido], cuando yo deseaba miles de firmas y miles de mujeres en la calle gritando “¡Viva la República!” y “Viva el Gobierno de la República!” [...], he de confesar humildemente que no la he visto, que yo no puedo juzgar a las mujeres españolas por estas muchachas universitarias que estuvieron en la cárcel, honra de la juventud escolar femenina, porque no fueron más que cuatro muchachas estudiantes. No puedo juzgar tampoco a la mujer española por estas obreras que dejan su trabajo diariamente para sostener, con su marido, su hogar. Si las mujeres españolas fueran todas obreras, si las mujeres españolas hubiesen atravesado ya un periodo universitario y estuvieran liberadas en su conciencia, yo me levantaría hoy frente a toda la Cámara para pedir el voto femenino. Pero en estas horas yo me levanto justamente para decir lo contrario y decirlo con toda la valentía de mi espíritu, afrontando el juicio que de mí puedan formar las mujeres que no tengan ese fervor y estos sentimientos republicanos que creo tener. Es por esto por lo que claramente me levanto a decir a la Cámara: o la condicionalidad del voto o su aplazamiento; creo que su aplazamiento sería más beneficioso, porque lo juzgo más justo, como asimismo que, después de unos años de estar con la República, de convivir con la República, de luchar por la República y de apreciar los beneficios de la República, tendríais en la mujer el defensor más entusiasta de la República. Pero hoy, Sres. Diputados, es peligroso conceder el voto a la mujer.

Yo no puedo sentarme sin que quede claro mi pensamiento y mi sentimiento y sin salvar absolutamente para lo sucesivo mi conciencia. He ahí lo que quería exponer a la Cámara. ⁶³

Anàlisi: Aquest és un clar exemple de que la concessió del dret a vot va ser clarament una estratègia política i no per qüestions ideològiques com a passat a la història i de com no tots els partits s'han mantingut fermes en les seves idees.

Personalment em sembla increïble que una dona que en un principi va lluitar al costat de Clara Campoamor per la concessió del dret a vot femení pogués deixar tan de banda la seva moral i les seves idees, com ella mateixa demostra en el discurs *“Lo dice una mujer que, en el momento crítico de decirlo, renuncia a un ideal”*

En el discurs considera que no hi ha prou dones que lluitin pel dret a vot, sinó que tan sols són unes quantes universitàries i que, tot i que es concedís el dret a vot femení, no hi ha prou dones alliberades ideològicament i que per tant ella optaria per un aplaçament del sufragi femení per poder-se centrar ara en la República.

9.1.7. Discurs Clara Campoamor:

Señores diputados: lejos yo de censurar ni de atacar las manifestaciones de mi colega, señorita Kent, comprendo, por el contrario, la tortura de su espíritu al haberse visto hoy en trance de negar la capacidad inicial de la mujer. Creo que por su pensamiento ha debido de pasar, en alguna forma, la amarga frase de Anatole France cuando nos habla de aquellos socialistas que, forzados por la necesidad, iban al Parlamento a legislar contra los suyos. Respecto a la serie de afirmaciones que se han hecho esta tarde contra el voto de la mujer, he de decir, con toda la consideración necesaria, que no están apoyadas en la realidad. Tomemos al azar algunas de ellas. ¿Que cuándo las mujeres se han levantado para protestar de la guerra de Marruecos? Primero: ¿y por qué no los hombres? Segundo: ¿quién protestó y se levantó en Zaragoza cuando la guerra de Cuba más que las mujeres? ¿Quién nutrió la manifestación pro responsabilidades del Ateneo, con motivo del desastre de Annual, más que las mujeres, que iban en mayor número que los hombres?

⁶³ <http://www.segundarepublica.com/index.php?opcion=7&id=72>

¿Las mujeres! ¿Cómo puede decirse que cuando las mujeres den señales de vida por la República se les concederá como premio el derecho a votar? ¿Es que no han luchado las mujeres por la República? ¿Es que al hablar con elogio de las mujeres obreras y de las mujeres universitarias no está cantando su capacidad? Además, al hablar de las mujeres obreras y universitarias, ¿se va a ignorar a todas las que no pertenecen a una clase ni a la otra? ¿No sufren éstas las consecuencias de la legislación? ¿No pagan los impuestos para sostener al Estado en la misma forma que las otras y que los varones? ¿No refluye sobre ellas toda la consecuencia de la legislación que se elabora aquí para los dos sexos, pero solamente dirigida y matizada por uno? ¿Cómo puede decirse que la mujer no ha luchado y que necesita una época, largos años de República, para demostrar su capacidad? Y ¿por qué no los hombres? ¿Por qué el hombre, al advenimiento de la República, ha de tener sus derechos y han de ponerse en un lazareto los de la mujer?

Pero, además, señores diputados, los que votasteis por la República, y a quienes os votaron los republicanos, meditaad un momento y decid si habéis votado solos, si os votaron sólo los hombres. ¿Ha estado ausente del voto la mujer? Pues entonces, si afirmáis que la mujer no influye para nada en la vida política del hombre, estáis -fijaos bien- afirmando su personalidad, afirmando la resistencia a acatarlos. ¿Y es en nombre de esa personalidad, que con vuestra repulsa reconocéis y declaráis, por lo que cerráis las puertas a la mujer en materia electoral? ¿Es que tenéis derecho a hacer eso? No; tenéis el derecho que os ha dado la ley, la ley que hicisteis vosotros, pero no tenéis el derecho natural fundamental, que se basa en el respeto a todo ser humano, y lo que hacéis es detentar un poder; dejad que la mujer se manifieste y veréis como ese poder no podéis seguir detentándolo.

No se trata aquí esta cuestión desde el punto de vista del principio, que harto claro está, y en vuestras conciencias repercute, que es un problema de ética, de pura ética reconocer a la mujer, ser humano, todos sus derechos, porque ya desde Fichte, en 1796, se ha aceptado, en principio también, el postulado de que sólo aquel que no considere a la mujer un ser humano es capaz de afirmar que todos los derechos del hombre y del ciudadano no deben ser los mismos para la mujer que para el hombre. Y en el Parlamento francés, en 1848, Victor Considerant se levantó para decir que una Constitución que concede el voto al mendigo, al doméstico y al analfabeto -que en España existe- no puede negárselo a la mujer. No es desde el punto de vista del principio, es desde el temor que aquí se ha expuesto, fuera del ámbito del principio -cosa dolorosa para un abogado-, como se puede venir a discutir el derecho de la mujer a que sea reconocido en la Constitución el de sufragio.

Y desde el punto de vista práctico, utilitario, ¿de qué acusáis a la mujer? ¿Es de ignorancia? Pues yo no puedo, por enojosas que sean las estadísticas, dejar de referirme a un estudio del señor Luzuriaga acerca del analfabetismo en España.

Hace él un estudio cíclico desde 1868 hasta el año 1910, nada más, porque las estadísticas van muy lentamente y no hay en España otras. ¿Y sabéis lo que dice esa estadística? Pues dice que, tomando los números globales en el ciclo de 1860 a 1910, se observa que mientras el número total de analfabetos varones, lejos de disminuir, ha aumentado en 73.082, el de la mujer analfabeta ha disminuido en 48.098; y refiriéndose a la proporcionalidad del analfabetismo en la población global, la disminución en los varones es sólo de 12,7 por cien, en tanto que en las hembras es del 20,2 por cien. Esto quiere decir simplemente que la disminución del analfabetismo es más rápida en las mujeres que en los hombres y que de continuar ese proceso de disminución en los dos sexos, no sólo llegarán a alcanzar las mujeres el grado de cultura elemental de los hombres, sino que lo sobrepasarán. Eso en 1910. Y desde 1910 ha seguido la curva ascendente, y la mujer, hoy día, es menos analfabeta que el varón. No es, pues, desde el punto de vista de la ignorancia desde el que se puede negar a la mujer la entrada en la obtención de este derecho.

Otra cosa, además, al varón que ha de votar. No olvidéis que no sois hijos de varón tan sólo, sino que se reúne en vosotros el producto de los dos sexos. En ausencia mía y leyendo el diario de sesiones, pude ver en él que un doctor hablaba aquí de que no había ecuación posible y, con espíritu heredado de Moebius y Aristóteles, declaraba la incapacidad de la mujer.

A eso, un solo argumento: aunque no queráis y si por acaso admitís la incapacidad femenina, votáis con la mitad de vuestro ser incapaz. Yo y todas las mujeres a quienes represento queremos votar con nuestra mitad masculina, porque no hay degeneración de sexos, porque todos somos hijos de hombre y mujer y recibimos por igual las dos partes de nuestro ser, argumento que han desarrollado los biólogos. Somos producto de dos seres; no hay incapacidad posible de vosotros a mí, ni de mí a vosotros.

Desconocer esto es negar la realidad evidente. Negadlo si queréis; sois libres de ello, pero sólo en virtud de un derecho que habéis (perdonadme la palabra, que digo sólo por su claridad y no con espíritu agresivo) detentado, porque os disteis a vosotros mismos las leyes; pero no porque tengáis un derecho natural para poner al margen a la mujer.

Yo, señores diputados, me siento ciudadano antes que mujer, y considero que sería un profundo error político dejar a la mujer al margen de ese derecho, a la mujer que espera y confía en vosotros; a la mujer que, como ocurrió con otras fuerzas nuevas en la revolución francesa, será indiscutiblemente una nueva fuerza que se incorpora al derecho y no hay sino que empujarla a que siga su camino.

No dejéis a la mujer que, si es regresiva, piense que su esperanza estuvo en la dictadura; no dejéis a la mujer que piense, si es avanzada, que su esperanza de igualdad está en el comunismo. No cometáis, señores diputados, ese error político de gravísimas consecuencias. Salváis a la República, ayudáis a la República atrayéndoos y sumándoos esa fuerza que espera ansiosa el momento de su redención.

Cada uno habla en virtud de una experiencia y yo os hablo en nombre de la mía propia. Yo soy diputado por la provincia de Madrid; la he recorrido, no sólo en cumplimiento de mi deber, sino por cariño, y muchas veces, siempre, he visto que a los actos públicos acudía una concurrencia femenina muy superior a la masculina, y he visto en los ojos de esas mujeres la esperanza de redención, he visto el deseo de ayudar a la República, he visto la pasión y la emoción que ponen en sus ideales. La mujer española espera hoy de la República la redención suya y la redención del hijo. No cometáis un error histórico que no tendréis nunca bastante tiempo para llorar; que no tendréis nunca bastante tiempo para llorar al dejar al margen de la República a la mujer, que representa una fuerza nueva, una fuerza joven; que ha sido simpatía y apoyo para los hombres que estaban en las cárceles; que ha sufrido en muchos casos como vosotros mismos, y que está anhelante, aplicándose a sí misma la frase de Humboldt de que la única manera de madurarse para el ejercicio de la libertad y de hacerla accesible a todos es caminar dentro de ella.

Señores diputados, he pronunciado mis últimas palabras en este debate. Perdonadme si os molesté, considero que es mi convicción la que habla; que ante un ideal lo defendería hasta la muerte; que pondría, como dije ayer, la cabeza y el corazón en el platillo de la balanza, de igual modo Breno colocó su espada, para que se inclinara en favor del voto de la mujer, y que además sigo pensando, y no por vanidad, sino por íntima convicción, que nadie como yo sirve en estos momentos a la República española.⁶⁴

⁶⁴ http://sociedad.elpais.com/sociedad/2006/10/01/actualidad/1159653602_850215.html

Anàlisi: El text ens presenta uns fragments d'una de les intervencions de Clara Campoamor al Congrés dels Diputats dins dels debats sobre el projecte de Constitució. Aquesta intervenció està centrada en la igualtat de drets entre homes i dones.

Clara Campoamor va ser la principal impulsora del sufragi universal a Espanya, a més va lluitar per la no discriminació sexual, la igualtat jurídica i el divorci.

Des del meu punt va tenir una gran valentia per rebel·lar-se, ja que en aquella època tot estava controlat per l'home i ella va tenir el valor de tractar els temes esmentats anteriorment, com el del divorci i dir que les dones també tenen dret a intervenir en la política, ja que en aquells temps podria haver estat detinguda, com és el cas del seu germà.

Esmenta en el text temes com el del vot femení, del qual els homes pensaven que elles només votarien a l'església o que votarien el que el marit digués, cosa que no és certa, perquè ella volia aconseguir l'objectiu de que les dones fossin lliures i que no es deixés influenciar pel que el seu marit digués. Clara Campoamor sempre havia defensat el dret a la igualtat de condicions entre homes i dones i demanava la revolució de les dones, que deixessin de ser submises.

9.2 Premsa republicana ⁶⁵

El 14 d'abril de 1931 la República va arribar a Espanya després d'uns comicis en què els monàrquics van perdre el suport que fins llavors ostentaven. L'endemà la premsa va recollir el moment de molt diverses maneres.

ABC, 15 d'abril de 1931

El diari monàrquic ABC es va limitar a recollir una imatge que ens és molt comú, la Puerta del Sol plena, en aquesta ocasió de gent celebrant l'arribada del nou règim.

⁶⁵ <http://antoniomaestre.wordpress.com/2013/04/14/la-segunda-republica-en-la-prensa-de-la-epoca/>

INFORMACION LOCAL

Proclamación de la República en Barcelona

Se constituye un Gobierno provisional presidido por el señor Maciá : Los republicanos se posesionan del Ayuntamiento y de la Diputación : Animación extraordinaria en las calles y desfile de banderas : En la Capitanía General y en el Gobierno civil. Han sido libertados los presos de la Cárcel Modelo y Cárcel de Mujeres : Las manifestaciones populares continuaron hasta la madrugada : Por Radio y mediante poderosos altavoces, el Gobierno provisional aconseja a los obreros que no abandonen el trabajo y que mantengan el orden

Las primeras manifestaciones en las calles

Los manifestantes salieron con gran entusiasmo para que, habiendo declarado ya todo el mundo su adhesión a la República y de acuerdo con los deseos de todos, se celebrara un acto de proclamación de la República. A las once de la mañana se reunieron en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

Se hizo la bandera republicana

Estuvo todo en la Plaza de San Jaime, donde se reunieron los grupos que se habían organizado para hacer la bandera republicana. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

En las Ramblas

La multitud de los grupos republicanos se reunió en las Ramblas, y allí se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El líder de la izquierda

El señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

El Gobierno de Cataluña

Proclamado el acto en el Ayuntamiento el señor Maciá, acompañado de los señores Gual, Alcega y Comandante, se dirigió al Palacio provincial, donde se celebró un acto de proclamación de la República. El acto se celebró en la plaza de España, y allí se celebró un acto de proclamación de la República.

Per la seva banda la La Vanguardia va informar de la proclamació de la República, del nou govern de Macià, de la crida a l'ordre de la policia i de l'alliberament dels presos de les presons.

El diari Catòlic La Creu va dedicar la seva primera a un editorial en què mostrava el seu respecte pel nou règim de govern i mostrant la seva posició va donar un exemple de respecte institucional a la decisió pels espanyols a les urnes.

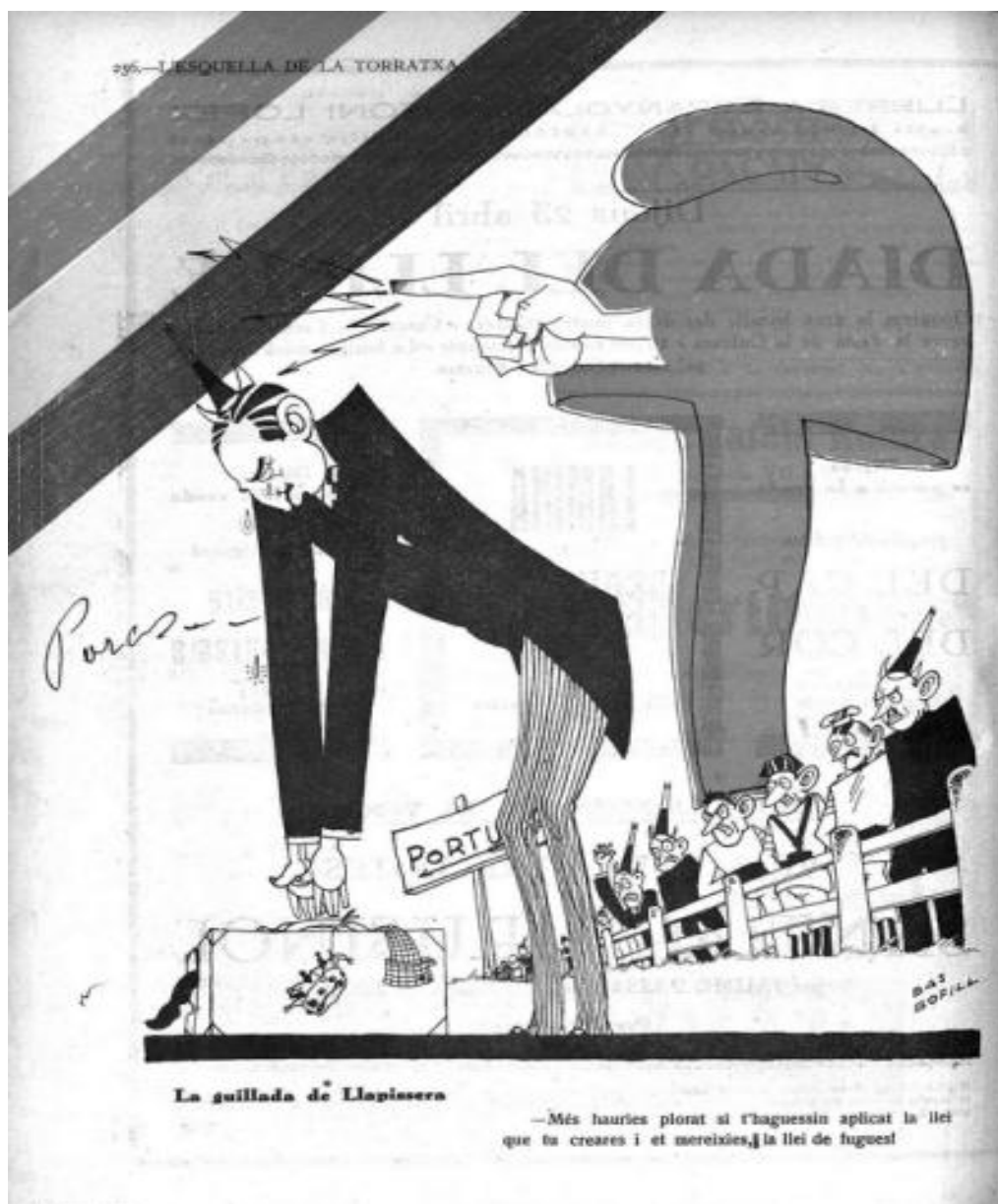
Fou l'atorgament del dret a vot femení una qüestió ideològica o una qüestió purament electoralista?

Portada L'Esquella de la Torratxa del 24 de Abril de 1931

El setmanari satíric català L'Esquella de la Torratxa, usant el seu to habitual que va mantenir durant la Guerra Civil fins a la seva desaparició el 1939, va celebrar la marxa d'Alfons XIII i va ironitzar sobre el caràcter monàrquic de la nació espanyola.

Fou l'atorgament del dret a vot femení una qüestió ideològica o una qüestió purament electoralista?

Una de les vinyetes mostrava la Barretina expulsant Alfons XIII feia l'exili portuguès insinuant que sort havia tingut el monarca que no li apliqués la llei tal com els seus la van aplicar.

L'ESQUELLA DE LA TORRATXA.—25†

MANRIC

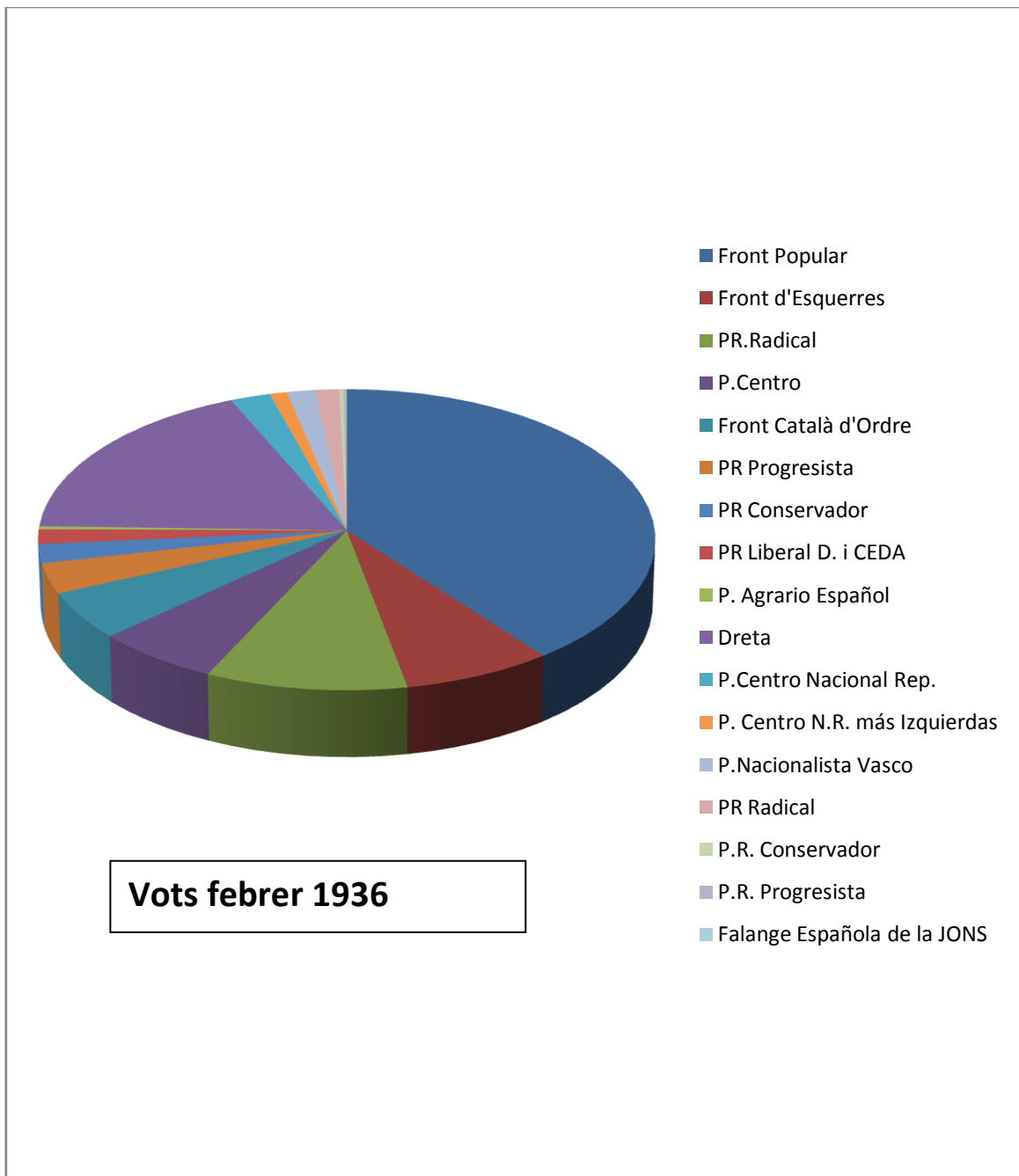
Espanya és monàrquica

—Que és un naufragi, això?

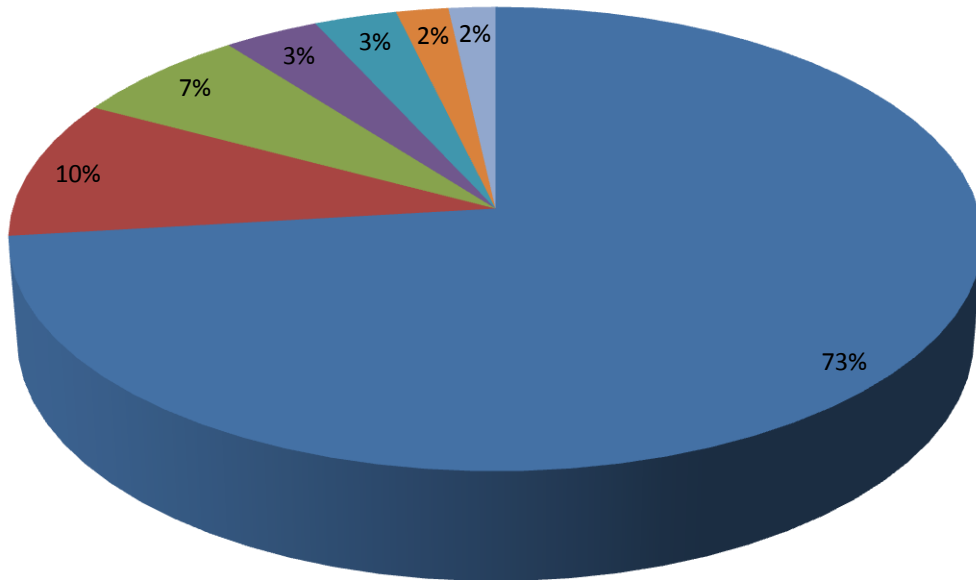
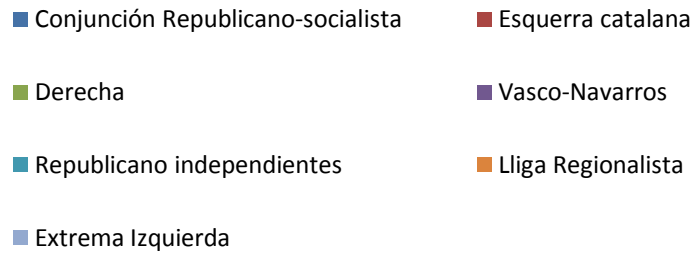
—Sí: el dels regidors monàrquics, que han anat a l'aigua.

Un altre dels dibuixos satírics ironitzava amb el caràcter monàrquic d'Espanya. La sentència "Espanya és monàrquica" i el naufragi d'aquelles paraules.

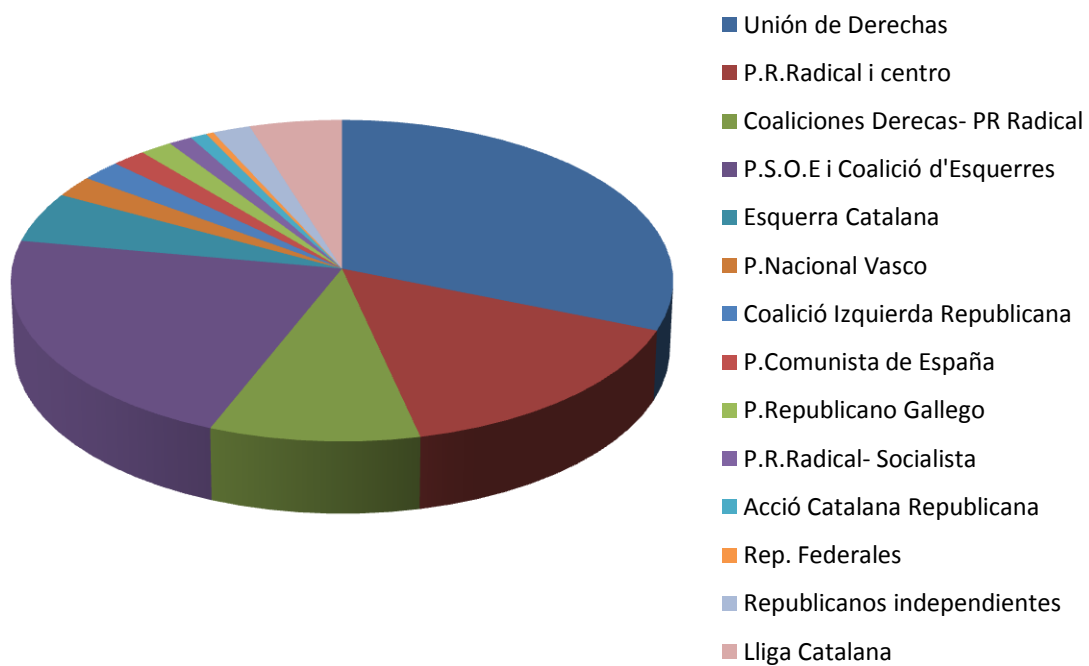
9.3 Gràfics

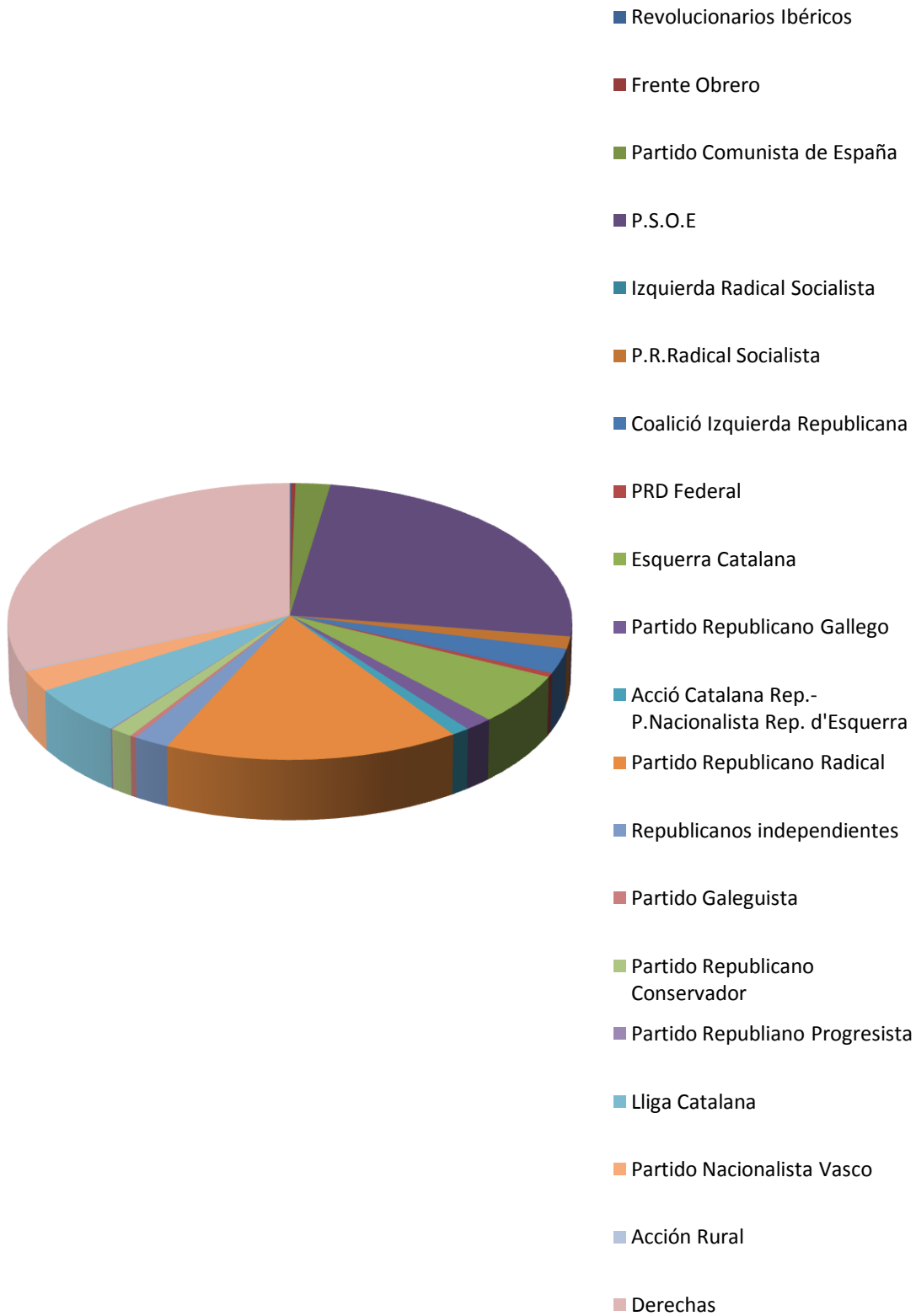
Diputats 1931

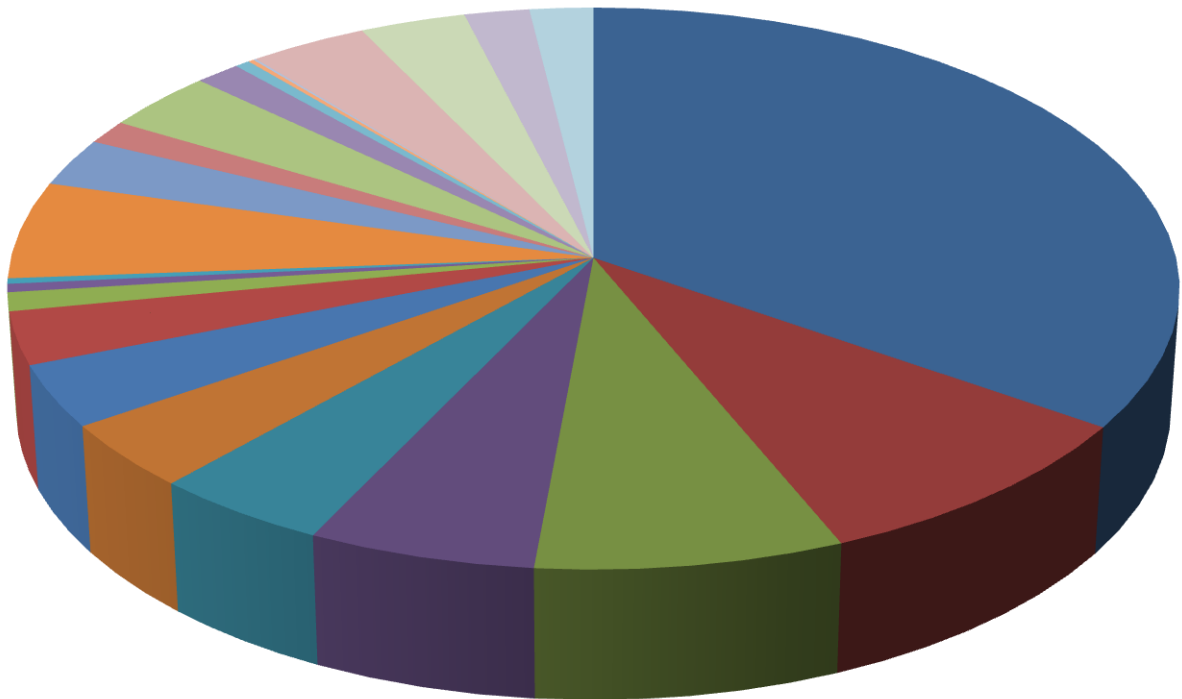
Diputats 1933

Vots Novembre 1933

Vots Juny 1931

■ Conjunción Republicano-Socialista	■ Coalición de Izquierdas
■ P.Rep.Radical	■ P.S.O.E
■ Derecha Liberal Republicana	■ Federación R.Gallega
■ P.R.Radical-Socialista	■ Coalición P Radical- Rad. Socialista
■ PRD Federal	■ Acción Republicana
■ P.Catalanista Republicà	■ Esquerra Catalana
■ Coalició Catalana Republicana	■ ERC- Radical Socialistas
■ Agrarios	■ Acción Nacional
■ Independientes de derechas	■ Católicos independientes
■ Derecha Regional Valenciana	■ Vasco- Navarros
■ Republicanos independientes	■ Lliga Regionalista
■ Extrema Izquierda	

10. BIBLIOGRAFIA/WEBGRAFIA

ANDERSON, Bonnie; ZINSSER, Judith, op.cit., Volum 2 .P. 635-636

ANDERSON, Bonnie;ZINSSER ,Judith, op.cit., Volum 2 .P.636

ANDERSON, Bonnie;ZINSSER,Judith. *Historia de las mujeres: una historia propia*. Volum 2. Barcelona : Crítica, 2007. P.634-636

COBO, Juana. *La mujer trabajadora en la II República*

DE LA GRANJA, José Luis; *Nacionalismo y II República en el País Vasco*.Madrid: Siglo XXI de España, 2008. P.37

GARRIDO, Elisa. [et al.] *Historia de las mujeres en España*. Madrid : Síntesis, DL 1997.P.493-508

<http://agustinaperez.wordpress.com/2013/05/04/ii-republica-mujer-escuela-y-democracia/>

<http://biografiaslaciudaddelasdiosas.blogspot.com.es/2010/04/margarita-nelken-prisionera-del-olvido.html>

<http://blogs.libertaddigital.com/ld-libros/el-voto-femenino-en-la-ii-republica-4568/>

http://ca.wikipedia.org/wiki/Partit_Republic%C3%A0_Radical_Socialista

http://celiaroca.blogspot.com.es/2006/11/la-consecucin-del-voto-femenino-en_05.html

<http://cierzo.blogia.com/2005/102101-el-voto-de-las-mujeres-en-espana.php>

<http://clio.rediris.es/udidactica/sufragismo2/femespana2.htm>

<http://clio.rediris.es/udidactica/sufragismo2/femespana2.htm#voto>

<http://educacionparalaciudadania.wordpress.com/2008/01/17/el-derecho-a-sufragio-femenino-en-espana-derechos-de-las-mujeres/>

<http://e-mujeres.net/noticias/clara-campoamor-biografia>

http://es.metapedia.org/wiki/Partidos_pol%C3%ADticos_de_la_Segunda_Rep%C3%BAblica_Espa%C3%B1ola

<http://es.slideshare.net/jpem0001/la-segunda-repblica-1931-1936>

http://es.wikipedia.org/wiki/Comuni%C3%B3n_Tradicionalista

http://es.wikipedia.org/wiki/Cuesti%C3%B3n_religiosa_en_la_Constituci%C3%B3n_e spa%C3%B1ola_de_1931#cite_note-santos8-26

http://es.wikipedia.org/wiki/Cuesti%C3%B3n_religiosa_en_la_Constituci%C3%B3n_e spa%C3%B1ola_de_1931#cite_note-santos8-26

http://es.wikipedia.org/wiki/D%C3%A1maso_Berenguer

http://es.wikipedia.org/wiki/Esquerra_Republicana_de_Catalunya#1931-1936:_la_II_Rep.C3.BAblica

http://es.wikipedia.org/wiki/Indalecio_Prieto

http://es.wikipedia.org/wiki/Manuel_Aza%C3%B1a

http://es.wikipedia.org/wiki/Partido_Republicano_de_Centro

http://es.wikipedia.org/wiki/Partit_Catalanista_Republic%C3%A0

http://es.wikipedia.org/wiki/Roberto_Novoa_Santos

<http://guerracivil.sabanet.es/pagina1.htm>

<http://historiadecalp.net/sufragio.htm>

<http://laverdadofende.wordpress.com/2013/03/09/el-voto-femenino-en-la-ii-republica-el-psoe-y-la-izquierda-se-opusieron/>

<http://losojosdehipatia.com.es/cultura/historia/clara-campoamor-una-mujer-un-voto/>

<http://losrepublicanos.wordpress.com/2010/02/26/partidos-republicanos-durante-la-ii-republica/>

<http://mujeresquehacenlahistoria.blogspot.com.es/2009/07/siglo-xix-clara-campoamor.html>

<http://paseandohistoria.blogspot.com.es/2011/10/el-sufragio-femenino-en-espana.html>

<http://pedromedinasanabria.wordpress.com/2011/03/10/roberto-novoa-santos-contra-el-voto-a-la-mujer/>

http://revolucionspanola.elmilitante.org/articulos/mh_4.htm

<http://socialesparaeso.wordpress.com/2011/03/08/el-voto-femenino/>

<http://sufragiomujer.blogspot.com.es/2006/10/primeros-pasos-1900-1931.html>

<http://sufragiomujer.blogspot.com.es/2006/11/biografa-de-victoria-kent.html>

<http://usuaris.tinet.cat/elebro/repu/rtitul3.html>

<http://www.abc.es/20091006/nacional-nacional/concedieron-mujer-derecho-votar-20091006.html>

<http://www.alipso.com/biografias/m/vida-de-margarita-nelken/>

<http://www.almendron.com/artehistoria/historia-de-espana/edad-contemporanea/el-voto-femenino-en-espana/la-mujer-en-la-republica-1931-1936/>

<http://www.artehistoria.jcyl.es/mujer/>

<http://www.banrepcultural.org/blaavirtual/ayudadetareas/poli/poli84.htm>

http://www.biografiasyvidas.com/biografia/c/campoamor_clara.htm

<http://www.biografiasyvidas.com/biografia/k/kent.htm>

<http://www.camara.cl/memoria/hito.aspx?prmHITOID=21>

<http://www.caretas.com.pe/1485/voto/voto.htm>

http://www.catedu.es/recursos_ccss/hmc/censos1/el_debate_sobre_el_sufragio.html

<http://www.cozar.info/cozpol1931.htm>

<http://www.elmundo.es/blogs/elmundo/ellas/2011/12/19/margarita-nelken.html>

http://www.elperiodicoextremadura.com/noticias/sociedad/margarita-nelken-primera-diputada_162657.html

http://www.errepublika.org/los_partidos_politicos_republica.htm

<http://www.estudiapuntos.com/constitucion-1931.html>

<http://www.eumed.net/rev/cccss/17/pvg.html>

<http://www.fideus.com/partis%20-%20orga.htm>

<http://www.fideus.com/partis%20-%20partido%20agrario.htm>

<http://www.filosofia.org/cod/c1931es.htm>

<http://www.fororeal.net/docshistoricos1.htm>

<http://www.fuenterrebollo.com/Gobiernos/sufragio-femenino.html>

<http://www.historiaelectoral.com/presi.html>

<http://www.historiasiglo20.org/HE/11a-3.htm>

<http://www.historiasiglo20.org/sufragismo/biogra.htm#up>

<http://www.historiasiglo20.org/sufragismo/femespana2.htm#voto>

<http://www.huelvainformacion.es/article/huelva/1133533/mujeres/camino/hacia/la/igualdad.html>

<http://www.iesparquedelisboa.org/alumnos2001/>

<http://www.lne.es/aviles/2013/04/09/historia-voto-femenino/1394323.html>

<http://www.mav.org.es/documentos/NUEVOS%201SEPTIEMBRE/M%20Nelken.htm>

<http://www.meneame.net/story/derecho-mujeres-voto-cumple-80-anos-espana>

<http://www.minutodigital.com/actualidad2/2008/10/01/la-izquierda-voto-en-contra-del-voto-femenino-en-1931/>

http://www.mujeractual.com/sociedad/mujer/voto_femenino.html

<http://www.mujeresenred.net/spip.php?article771>

<http://www.navarraconfidencial.com/2011/12/14/el-papel-de-la-izquierda-y-la-derecha-en-el-80-aniversario-del-voto-femenino/>

<http://www.nucleosoa.org/Nosotros/DocsHistoria/Intelectuales.htm>

<http://www.pensamientocritico.org/manllu1206.html>

http://www.plusesmas.com/nostalgia/biografias/margarita_nelken/

<http://www.politicaxxi.net/t25855-partido-galeguista-pg>

<http://www.prospereando.es/index.php?module=noticias&func=display&sid=865>

<http://www.publico.es/276267/las-mujeres-y-la-ii-republica>

<http://www.rtve.es/alacarta/videos/clara-campoamor-la-mujer-olvidada/clara-campoamor-mujer-olvidada/1041185/>

<http://www.sbhac.net/Republica/TextosIm/TDH/VictoriaKent/VictoriaKent.htm>

<http://www.trampalia.es/consultaarticulos.asp?id=30>

<http://www.upf.edu/materials/bib/expo/igualtat/cast/sufragistes.html>

<http://www.uv.es/~dones/temasinteres/historia/claracampoamor.htm>

<http://www.veuobrera.org/00fine-x/usc.htm>

http://www.wikillerato.org/Las_elecciones_de_1936_y_el_Frente_Popular..html

<http://www.youtube.com/watch?v=M5k6yN1Gha0>

ORTOLÁ, Andrés. *El sufragio femenino*.

UNIVERSITAT POMPEU FABRA. *Las sufragistas*.

11. FONTS FOTOGRÀFIQUES

- 1.** <http://cabeceras.eldiariomontanes.es/imagenes-municipios/cantabria/2118/80-aniversario-de-la-proclamacion-de-la-ii-republica-espanola.html#imagen3>
- 2.** http://www.biografiasyvidas.com/biografia/c/campoamor_clara.htm
- 3.** <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/k/kent.htm>
- 4.** <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/n/nelken.htm>
- 5.** <http://cabeceras.eldiariomontanes.es/imagenes-municipios/cantabria/2118/80-aniversario-de-la-proclamacion-de-la-ii-republica-espanola.html#imagen1>
- 6.** <http://cabeceras.eldiariomontanes.es/imagenes-municipios/cantabria/2118/80-aniversario-de-la-proclamacion-de-la-ii-republica-espanola.html#imagen7>
- 7.** <http://cabeceras.eldiariomontanes.es/imagenes-municipios/cantabria/2118/80-aniversario-de-la-proclamacion-de-la-ii-republica-espanola.html#imagen4>
- 8.** <http://cabeceras.eldiariomontanes.es/imagenes-municipios/cantabria/2118/80-aniversario-de-la-proclamacion-de-la-ii-republica-espanola.html#imagen8>
- 9.** <http://cabeceras.eldiariomontanes.es/imagenes-municipios/cantabria/2118/80-aniversario-de-la-proclamacion-de-la-ii-republica-espanola.html#imagen15>